ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΕΤΟΣ ΚΕ' — ΙΟΥΝΙΟΣ 1950 - ΤΕΥΧ. 6

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ϗ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΠΛΗΣΙΕΣΤΕΡΟΝ ΣΟΥ, ΘΕΕ ΜΟΥ!

ΠΟΛΛΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ, ἄλλοι ἁπλοῖ καὶ ἄλλοι σοφοί, ἐκλεκτοί, εἰς κρισίμους στιγμὰς τῆς ζωῆς των, ὡς μεγαλύτερον καταφύγιόν των εἶχον τὴν προσευχήν. Πολλοὶ εἶπαν: «Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ προσευχή, πρὸ πολλοῦ θὰ ἐτρελλαινόμουνα».

«Ὁ πατέρας μου — ἐξομολογεῖται κάποιος — ἦτο πολὺ δυστυχής, καλλιεργοῦσε τὰ χωράφιά του καὶ ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη ἡ πλήμμυρα κατέστρεφε τὰς ἐσοδείας, καὶ μόνον τὸ ἕκτον ἔτος ἡ χρονιὰ ἦτο καλή. Ἐπνίγετο εἰς τὰ χρέη, εἰς τὴν ταλαιπωρίαν, καὶ θὰ ἀπεγοητεύετο, θὰ συνετρίβετο, ἐὰν ἡ μητέρα μου, διδασκάλισσα, ἐργαζομένη καὶ αὐτὴ μὲ μικρὸν μισθόν, δὲν τὸν ἐνεθάρρυνε, τοῦ ὡμίλει συχνὰ διὰ τὴν Θείαν Πρόνοιαν, ἡ ὁποία ξεύρει νὰ στηρίζῃ καὶ τοὺς πλέον δυστυχεῖς, καὶ ὅσοι δι᾽ αὐτὸν ἢ δι᾽ ἐκεῖνον τὸν λόγον δοκιμάζονται εἰς τὸν κόσμον αὐτόν».

Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζώμεθα, νὰ ἐργαζώμεθα πρέπει, νὰ κάμνωμεν ὑπομονὴν καὶ νὰ προσευχώμεθα. Νὰ βλέπωμεν ὄχι τόσο τὰ δυσάρεστα, τὰ κακά, ὅσο τὰ καλά, τὰ τόσα ἄλλα ἀγαθὰ ποὺ μᾶς πλημμυρίζουν. Γίνεται πρωΐ, γίνεται ἑσπέρα, ἔρχεται ἡ ἄνοιξις, τὸ καλοκαῖρι, κατακλύζουν τὴν καρδίαν τόσα ὑψηλὰ αἰσθήματα, τόσαι γοητεῖαι. Ἀκούομεν τὸ νερὸ νὰ τρέχῃ, τὴν ἠχήεσσαν θάλασσαν, ἀκροώμεθα μουσικήν, τὴν σονάταν ἐκείνην, τὴν συμφωνίαν. Ὁ ἔναστρος οὐρανὸς καὶ ἡ συνείδησίς μας μᾶς γεμίζουν ἀπὸ ὁλονὲν αὐξάνοντα θαυμασμόν. Ὁ πατέρας ἐκεῖνος ᾐσθάνετο πλησίον του τὸ παιδί του, ἔνοιωθε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν σοφίαν τῆς συζύγου του. Αὐτὴν τὴν ἤκουαν καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, τί εὐτυχία δι᾽ αὐτά, τί χαρὰ δι᾽ αὐτήν!

Διατί νὰ εἴμεθα τόσον ὀλιγόψυχοι, μεμψίμοιροι, ἀγνώμονες; Διατί νὰ μὴ παρηγορούμεθα καὶ μὲ ἐκεῖνο ποὺ θὰ ἔλθῃ, θὰ ἔλθῃ καὶ καλὴ ἐποχή. Ἔπειτα, ἀπὸ κέρδη νὰ κάμῃς θησαυρόν, εἶναι πολὺ εὔκολο πρᾶγμα, πολὺ κοινό. Τὸ ζήτημα εἶναι ἀπὸ ζημίαν νὰ βγῇς πλουτισμένος, δυναμωμένος, εἰς τὸ σκοτάδι νὰ δῇς.

Ἡ καλὴ ἐκείνη γυναῖκα συνίστα εἰς τὸν ἄνδρα της νὰ εἶναι εὐσεβής, νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν Θεόν, καὶ κάθε ἡμέραν νὰ διαβάζῃ κἄτι ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, μίαν σελίδα, μίαν παραβολήν, τὴν θείαν Ὁμιλίαν ἐπὶ τοῦ ὄρους, τὸ Πάτερ ἡμῶν, τὴν μυστηριώδη ἐκείνην γυναῖκα ἡ ὁποία ἤλειψε τὸν Χριστὸν μὲ πολύτιμον μῦρον. Ὡμίλει εἰς αὐτὸν συχνὰ διὰ τὸ χωρίον:

> «Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν· εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν, πορεύομαι ἑτοιμάσαι τόπον ὑμῖν.... ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε» (Ἰω. ιδ', 2, 3).

Μᾶς καλεῖ ὁ Χριστός, τοὺς κουρασμένους καὶ πεφορτισμένους, διὰ νὰ μᾶς ἀναπαύσῃ, νὰ ἐλαφρύνῃ τὸ φορτίον μας. Ἡ ἀπέραντη ἀγάπη του ραίνει τὰ βήματά μας μὲ χιόνι τὸν χειμῶνα, μὲ πέταλα λουλουδιῶν τὸ καλοκαῖρι. Μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Καταμάθετε, λέγει, τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ πόσον ὡραῖα ντυμένα εἶναι, δέτε τὰ πουλιὰ πόσον εἶναι χορτασμένα, χωρὶς νὰ σπείρουν καὶ νὰ θερίσουν καὶ νὰ ἔχουν ἀποθήκας. Εἶναι χαρούμενα καὶ χορτασμένα καὶ ὡραῖα, διότι ἔχουν κάπου τὴν ἐμπιστοσύνην των, εἶναι ἁπλᾶ, ταπεινά, θαυμάσια. Δὲν εἶναι ἡ ζωὴ κἄτι παραπάνω ἀπὸ τὴν τροφήν, καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν περιβολήν;

Πόσον μακρυὰ ἀπὸ αὐτὰ εἴμεθα, γεμᾶτοι ἀνησυχίαν καὶ φροντίδα ὑπερβολικήν. Ἡ ζωὴ μᾶς ἐδόθη διὰ νὰ τὴν ζήσωμεν καὶ νὰ τὴν ἁγιάσωμεν μὲ τὸ ἄρωμα τῆς ἀγάπης μας, νὰ τὴν ἑορτάσωμεν μὲ τὴν καθαρὴν καὶ ὡραίαν περιβολήν μας, νὰ τὴν ὑμνήσωμεν μὲ τὸ κελάδημα τῆς εὐαισθησίας μας. Καὶ ἡμεῖς τὴν θολώνομεν καὶ τὴν δηλητηριάζομεν μὲ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴν σκέψιν, μὲ τὸν φόβον καὶ τὴν ταραχήν. Δὲν ἐμπιστευόμεθα εἰς κανένα, καὶ ἔχομεν ἀνατρέψῃ τὰ πράγματα, τὰς ἀξίας τῆς ζωῆς, ἐκάμαμεν τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν νηστείαν, ἐνῷ ἡ νηστεία εἶναι καμωμένη διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐκάμαμεν τὴν ζωὴν διὰ τὴν ἔρευναν, ἐνῷ ἡ ἔρευνα εἶναι διὰ τὴν ζωήν, ἐκάμαμεν τὸν Θεὸν διὰ τὸ δόγμα, ἐνῷ τὸ δόγμα εἶναι διὰ τὸν Θεόν. Καὶ οὕτω, ἀντὶ νὰ μᾶς ἑνώνῃ ἡ πίστις, μᾶς χωρίζει, ἀντὶ νὰ ὑπάγωμεν ἐμπρός, πηγαίνομεν πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀντὶ νὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὴν θείαν χάριν, τὴν μεγαλυτέραν αὐτὴν πραγματικότητα, διαρκῶς ἀμφιβάλλομεν καὶ ταλαπωρούμεθα. Ἡ γυναῖκα τοῦ φιλοσόφου ἢ τοῦ ἐφευρέτου δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ καταλάβῃ τὴν φιλοσοφίαν του ἢ τὴν ἐφεύρεσίν του, ἀρκεῖ νὰ νοιώσῃ αὐτόν.

Μὲ τὴν πίστιν μας εἰς τὸν Θεὸν προσθέτομεν βάθος εἰς τὴν ζωήν, τὴν πλουτίζομεν, τῆς δίδομεν οὐσίαν, γεῦσιν, σκοπόν, προσανατολισμόν. Μὲ τὴν πίστιν ἀπομακρύνομεν τὸν φόβον, ἕνα ἀπὸ τοὺς τρομερωτέρους

ἐχθροὺς τῆς ζωῆς. Τὸν φόβον τὸν καταπολεμεῖ ὁ Χριστὸς ὡς κἄτι τὸ θανάσιμον.

> «Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς» (Ματθ. ι', 26). «Μὴ φοβῆσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα» (Αὐτόθι ι', 28). «Μὴ οὖν φοβῆσθε» (Αὐτόθι ι', 31). «Ἐγώ εἰμι, μὴ φοβῆσθε». (Αὐτόθι ιδ', 27). «Ἐγέρθητε, μὴ φοβῆσθε». (Αὐτόθι ιζ', 6, 7). «Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε». (Μάρκ. ς', 36).

Μὲ τὸ ὄνομά του θὰ γίνωμεν ἱκανοὶ νὰ περιπατήσωμεν ἐπάνω ὄφεων, νὰ ἔχωμεν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, καὶ νὰ θεραπεύωμεν ἀσθενείας καὶ ταλαιπωρίας, καὶ νὰ περάσωμεν ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν αἰωνιότητα. Δὲν εἴμεθα μόνοι, Ἐκεῖνος προνοεῖ δι' ἡμᾶς. Ἐκεῖνος ἦλθεν, ἵνα χαρὰν ἔχωμεν καὶ περισσὸν ἔχωμεν.

Τί βιαζόμεθα, τί στενοχωρούμεθα; Εἴμεθα παροδικοί, καὶ τὸ κακὸν θὰ περάσῃ, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἂς εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ναὸν αὐτόν, ἂς κλείσωμεν τοὺς ὀφθαλμούς μας καὶ ἂς προσευχηθῶμεν:

Κύριε, εἰς ἐσένα ἀφήνομεν τὴν φροντίδα μας. Σὺ καὶ τὰς ἁμαρτίας μας φέρεις καὶ προνοεῖς δι' ἡμᾶς. Ἀπὸ τὸν οὐρανόν σου εἰς τὴν γῆν ἀνεβοκατεβαίνουν κύματα συγγνώμης, ἀπέραντης συγγνώμης, ἀγάπης, ἀνέκφραστης ἀγάπης. Μὲ τὴν ἰδικήν σου προστασίαν ὅλα διορθώνονται, ὅλα εἶναι εἰς τὴν ἰδικήν σου θέλησιν. Ποῖον λοιπὸν θὰ φοβηθῶμεν; Κύριε, ἂς ἔλθωμεν περισσότερον πλησίον σου. Κύριε, ἕνα πρᾶγμα ζητεῖς ἀπὸ ἡμᾶς: Νὰ σὲ ἀγαπῶμεν μὲ ὅλην τὴν καρδίαν μας καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον μας ὡσὰν τὸν ἑαυτόν μας. Ἡ ἀγάπη σου τὰ συγχωρεῖ ὅλα, ἀλλ' ἡ συνείδησίς μου δὲν μὲ ἀφήνει ἥσυχο, διότι ξεύρω ὅτι ὀλίγον σὲ ἀγαπῶ. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ ὀλίγον δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ συγχώρησιν, δὲν μπορεῖ νὰ αἰσθανθῇ ξαλάφρωμα. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι ὡσὰν ἡ ἀγάπη νὰ μὲ καταδικάζῃ. Δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ποὺ σὲ ἐσταυρώσαμεν, δὲν εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς ἀγάπης μας, ἡ μεγαλύτερη καταδίκη μας αὐτὴ δὲν εἶναι; Ἡ καταδίκη τῆς δικαιοσύνης εἶναι μικρὸ πρᾶγμα διὰ τὴν ψυχήν μου, ἡ καταδίκη τῆς ἀγάπης εἶναι κἄτι τὸ τρομερό. Ὁ Κατακλυσμός, ὁ Πύργος τοῦ Βαβέλ, ἡ καταστροφὴ τῶν Σοδόμων εἶναι κἄτι ποὺ μπορῶ νὰ τὸ βαστάξω, ἀλλ' εἶναι ἀβάστακτη ἡ Σταύρωσίς σου, Κύριε. Ἡ ἀγάπη μᾶς καταδικάζει, διότι δὲν ἀγαπῶμεν, ἡ ἀγάπη θὰ μᾶς σώσῃ, ἐὰν ἀγαπήσωμεν πολύ. Βοήθησέ μας, Κύριε, εἰς τὴν ἀγάπην σου!

† Ο ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΝΗΣΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΒΗΡΑΣ ΕΝ ΦΕΡΑΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1152 ὁ Σεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος Ἄγγελος Κομνηνὸς ἀνήγειρε τὴν Μονὴν Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείρας, τῆς ὁποίας τὸ τυπικὸν ἀνακαλυφθὲν εἰς κώδικα περισωθέντα ἔν τινι Μονῇ τῆς Κεφαλληνίας ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Μ. Γεδεὼν τὸ 1898 εἰς τὸ Πατριαρχικὸν περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια». Σχετικῶς δὲ πρὸς τὴν Μονὴν Νικήτας ὁ Χωνιάτης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι, ὅταν ὁ Ἄγγελος Κομνηνὸς ἔφθασεν εἰς τὴν Μάκρην (τῆς σημερινῆς Δυτικῆς Θρᾴκης), συνελήφθη καὶ μετ᾽ ὀλίγον χρόνον ἐτυφλώθη, ἐξορυχθέντων ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν του εἰς τὴν Μονὴν τῆς Βήρας, τὴν **κτισθεῖσαν ὑπὸ Ἰσαακίου,** τοῦ πατρὸς τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου. Κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν ἡ Βήρα ἔκειτο κατὰ τὸν Ἕβρον ποταμὸν «ἔνθα ὡρμίζοντο αἱ νῆες» καὶ ὅτι ἦτο φρούριον καρτερώτατον **παρὰ τὸν Ἕβρον,** τὸ ὁποῖον ἦτο **ἄλλοτε** φροντιστήριον ἀνδρῶν μοναζόντων, τότε δὲ διετέλει πόλισμα «κατῳκισμένον ὑπό τινων ἀγροτῶν».

Ὁ περιηγητὴς ὅμως Belon ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὴν Θρᾴκην περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος λέγει ὅτι ἡ Βήρα ἔκειτο παρὰ τὴν θάλασσαν, κατ᾽ ἄλλον δὲ Γάλλον καὶ τοῦτον περιηγητήν: Ἡ Μονὴ αὐτὴ τῆς Βήρας δὲν ἦτο ἄλλο τι εἰμὴ τόπος (lieu) Βήρα καλούμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἦτο ὀχυρὸν τῆς Θρᾴκης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Μαρίτσα, οὐ μακρὰν τῆς Αἴνου.

Πρὸς αὐτὰ ὅμως δὲν συμφωνοῦν ἀπολύτως αἱ μαρτυρίαι δύο ἄλλων περιηγητῶν τοῦ Bertrandon (1433) καὶ τοῦ Robert de Dreux (1660), συμφωνούντων μὲ τὸν Καντακουζηνόν.

Ἐξ ὅλων τούτων ἐξήχθη τὸ φαινομενικὸν συμπέρασμα ὅτι δὲν ὑπῆρξε μία καὶ μόνη Βήρα, ἀλλὰ δύο τοιαῦται καὶ **δὴ ἡ μὲν εἰς τὰς Φέρας, ἡ δὲ μεταξὺ Αἴνου καὶ Μάκρης,** περιβαλλομένη ὑπὸ τείχους περικλείοντος τὴν Μονὴν τῆς Κοσμοσωτείρας τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου.

Ἀλλ᾽ εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον ΒΗΡΩΝ κάθε τόπον χέρσον, μὲ ἀγρίαν βλάστησιν, καὶ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ τυπικοῦ «ἐρημικοῖς τόποις καὶ ἀμφιλαφέσι τὸ πρότερον τοῖς καὶ **Βηρῶν** καλουμένοις τῇ κοινῇ συνηθείᾳ» ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἄλλης Βήρας ἄλλος ναός. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ἐδῶ τοῦτο δὲν συμβαίνει. Διότι,

καθὼς φρονεῖ ὁ διαπρεπὴς βυζαντινολόγος Θεόδωρος Οὐσπένσκυ, ὁ πρῶτος γράψας περὶ τοῦ σῳζομένου Ναοῦ τῆς Βήρας, τὸ Φέρετζικ (ὅπως μέχρι τοῦ 1912 ὠνομάζοντο αἱ Φέραι μὲ τουρκικὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν) ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν Βυζαντινὴν Βήραν, κεῖται παρὰ τὸν Ἕβρον δηλ. εἰς πολὺ μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πλημμυρισμένου μάλιστα Ἕβρου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς—κατὰ τὸ τυπικὸν—εἶχε δικαίωμα νὰ ἔχῃ πλοιάριον διὰ τὸ ψάρευμα καὶ συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἄλλην ὄχθην, ἐπικοινωνίαν δὲ μὲ τὴν Αἶνον, ὅπου ἐκβάλλει ἡ «Μαρίτζα», ἡ δὲ Μονὴ διετέλει ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου Τραϊανουπόλεως τῆς ὁποίας πάμπολλα ἀνευρέθησαν λείψανα εἰς ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπόστασιν νοτίως τῶν Φερῶν, σχεδὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοκινητοδρόμου Φερῶν— Ἀλεξανδρουπόλεως, ὁπόθεν πρό τινων ἡμερῶν διερχόμενος ὁ γράφων ἐστάθμευσε διὰ νὰ ἀναπολήσῃ ὀλίγην Ἱστορίαν, μετὰ τὰς συγκινήσεις τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ναοῦ τῆς Βήρας καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχαιοτήτων.

Ἀπορῶ πῶς ὁ πολυμαθὴς Μέγας Χαρτοφύλαξ περιέπεσεν εἰς τὴν ἀντίφασιν ἀφ᾿ ἑνὸς μὲν γράφων νὰ πείθῃ τὸν Οὐσπένσκυ ὅτι ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὠχυρωμένης περιοχῆς τοῦ Φερετζὶκ ὑψούμενος περικαλλὴς ναὸς εἶναι τὸ «καθολικὸν» τῆς ὑπὸ τοῦ Σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου Ἀγγέλου Κομνηνοῦ ἀνεγερθείσης τῷ 1152 Μονῆς τῆς Θεοτόκου Κοσμοσωτείρας, ἀφ᾿ ἑτέρου δὲ νὰ τοποθετῇ τὴν Μονὴν καὶ τὴν Βήραν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἕβρου, ἐν θέσει καλουμένῃ σήμερον Βουλιαγμένη (Ἐκκλ. Ἀλήθεια 1898, σ. 112), ὅπου οὐδὲν ὀχυρόν, οὐδεὶς ναός, οὐδὲν σχετικὸν λείψανον διασῴζεται. Βεβαίως ἠθέλησεν ὁ σοφὸς Γεδεὼν νὰ συμβιβάσῃ τὰς διαφόρους πληροφορίας περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Μονῆς, ἀλλά, ἐν τῷ ζήλῳ καὶ τῷ ἐνθουσιασμῷ ὅστις τὸν κατελάμβανεν ὅταν ἠσχολεῖτο περὶ τὰ τοιαῦτα, δὲν ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν του ὅτι ἡ θέσις καὶ ἡ ἀπόστασις τοῦ γράφοντος ἀπὸ τοῦ τόπου περὶ οὗ γράφει συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐκφράζηται ἀναλόγως. Γράφων ἐπὶ παραδείγματι ἐν Φαναρίῳ ἠμπορῶ νὰ ἐκφρασθῶ περὶ τῶν Φερῶν **ὅτι κεῖνται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἕβρου** οὐ μακρὰν τῆς Αἴνου, γράφων ὅμως ἐν Ἀλεξανδρουπόλει ἁμαρτάνω τοιουτοτρόπως ἐκφραζόμενος, πρέπει δὲ νὰ εἴπω περὶ τῶν Φερῶν καὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Βήρας ὅτι **κεῖνται μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕβρου**, καὶ δὴ χιλιόμετρα τριάντα βορείως τοῦ λιμένος τῆς ἄλλοτε κωμοπόλεως Δεδεαγάτς, ἓν χιλιόμετρον δυτικῶς τοῦ ὁμωνύμου σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ἐπάνω εἰς λόφον στρογγυλόν, ὀλίγον πετρώδη μὲ πολὺ ἀναπεπταμένον ὁρίζοντα, δώδεκα—ἂν δὲν ἀπατῶμαι—χιλιόμετρα βορείως τῆς Τραϊανουπόλεως καὶ τῶν τελευταίως καταστραφέντων θερμῶν ἰαματικῶν λουτρῶν, ποὺ βλέπει τις ἀπὸ τὸ παράθυρον

τοῦ αὐτοκινήτου, ὀλίγον ἐντεῦθεν τῶν χωρίων Οὐγιουντὶκ καὶ Λιτζάκιοϊ.

Καλὸν θὰ ἦτο βεβαίως οἱ παλαιοὶ χρονογράφοι καὶ περιηγηταὶ νὰ μᾶς διεφώτιζον μὲ γεωγραφικὰ πλάτη καὶ μήκη, μὲ χιλιόμετρα καὶ εἴ τι ἄλλο. Ἀλλὰ τοῦτο ὡς ἀδύνατον δὲν συμβαίνει καὶ πρέπει νὰ μένωμεν εὐχαριστημένοι μὲ τὴν κανδήλαν ἡ ὁποία φωτίζει ἐνίοτε πολὺ ἀμυδρὰ μέσα εἰς τὸ σκότος τῆς περασμένης ἐποχῆς, μὴ ἀπαιτοῦντες ἠλεκτρικοὺς φάρους καὶ ἐκθαμβωτικοὺς προβολεῖς. Σχετικὰ δὲ μὲ τὸν Ναὸν τῆς Βήρας φρονῶ ὅτι τὸ φῶς εἶναι ὑπεραρκετόν, ὥστε νὰ μὴ χωρῇ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ γηλόφου τῶν Φερῶν, παρὰ τὴν πλατεῖαν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, σῳζόμενος ἄθικτος Ναός — ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ 1433 μέχρι 1913 ἐξυπηρέτει ἑτέραν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν — νὰ μὴ χωρῇ λέγω ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸς καὶ οὐχὶ ἄλλος τις εἶναι ὁ ναὸς «τὸ καθολικὸν» τῆς Μονῆς τῆς Βήρας. Ὁ οἶκος τῶν μοναχῶν μὲ τὰ λοιπὰ κτίσματά του τελείως ἔχει καταστραφῆ ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, ἐνῷ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἀντέχει καλὰ καὶ δὲν τὸν κατέστρεψεν οὔτε ἡ τελευταία λαῖλαψ τῆς γείτονος χώρας. Ἡ θέα τοῦ ἱστορικοῦ Ναοῦ ἐνθουσιάζει καὶ τοὺς κατοίκους οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ὄχι μόνον πνευματικὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἡγουμένου — Ποντίου τὴν καταγωγήν, τρὶς τελευταίως παρασημοφορηθέντος ἐπ᾽ ἀνδραγαθίᾳ — ἐφύλαξαν τὴν πατρίδα των, ὠχυρωμένοι καὶ ἀμυνόμενοι μέσα εἰς τοὺς τρεῖς περὶ τὸν Ναὸν σῳζομένους πύργους, κυριαρχοῦντας τῆς πέριξ πεδιάδος. Ἡ ἐκλεγεῖσα ὑπὸ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ στρατηγικωτάτη θέσις καὶ ἡ ἐμπνεομένη ἀνδρεία τῶν σημερινῶν κατοίκων ἀπέτρεψαν τὴν ἐπανάληψιν νέας καταστροφῆς. Διότι ὁ μαινόμενος κομμουνιτοσυμμοριτισμὸς ὡρισμένως θὰ μετέβαλλεν εἰς ἐρείπια τὸν ὡραῖον Ναόν, τὸν ὁποῖον ἐσεβάσθησαν ὀκτὼ ὁλόκληροι αἰῶνες καὶ οἱ διάφοροι κατακτηταί.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ὁ ἄριστα σῳζόμενος βυζαντινὸς ναὸς τῶν Φερῶν εἶναι ὁ ναὸς τῆς Μονῆς τῆς Βήρας, χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν. Μᾶς πείθει, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων, καὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς τύπος τοῦ ναοῦ, ἡ μορφὴ τῶν κιονοκράνων, τὸ εἶδος τῆς γλυπτικῆς διακοσμήσεως καὶ ἡ τεχνικὴ τῶν τοιχογραφιῶν του.

Πέντε σελίδες ἀφιέρωσεν ὁ Οὐσπένσκυ εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ αὐλογύρου πρὸ 47 ἐτῶν ἐπισκεφθείς, φωτογραφήσας ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν καὶ δημοσιεύσας ταῦτα εἰς τὸν δωδέκατον τόμον τῶν «Ἰσβέστια».

Κυρίως ὅμως, καὶ τελείως ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως, ἐμελέτησε, ἀνέλυσε καὶ περιέγραψε τὰ κατὰ τὴν Μονὴν καὶ τὸν Ναὸν τῆς Βήρας ὁ

ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας τῆς γείτονος ad hoc ἀποσταλείς, πρὸς ἐξέτασιν τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τῶν Φερῶν καὶ ἐκτέλεσιν ἔργων στερεώσεως Καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν του ἔγραψεν ὀλίγα τινὰ εἰς περιοδικὸν Βυζαντινῶν σπουδῶν, ἐπελήφθη τῆς λεπτομεροῦς ἐξετάσεως τοῦ ναοῦ, ἐξεπόνησεν ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια τῶν κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τομῶν αὐτοῦ, τῶν κατόψεων τῶν τρούλλων καὶ ἑτέρων ἀρχιτεκτονικῶν λεπτομεριῶν, ἀνευρὼν καὶ νέα σπουδαῖα τεμάχια ἐκ τοῦ γλυπτικοῦ καὶ ἀρχιτεκτονικοῦ διακόσμου τοῦ ναοῦ καὶ ἀποξέσας τὰ πλεῖστα ἐσωτερικὰ κονιάματα ποὺ ἐσκέπαζαν σπουδαιοτάτας διὰ τὴν βυζαντινὴν ζωγραφικὴν τοιχογραφίας τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, δημοσιεύσας ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Βήρας».

Ἡ ἀνικανοποίητος περιέργεια τοῦ ἀναγνώσαντος τὰς πρώτας δημοσιεύσεις τοῦ Οὐσπένσκυ καὶ τὰ σχετικὰ τοῦ Γεδεὼν εὑρίσκει τὴν πλήρη ἱκανοποίησίν της ἐν τῇ ἀπολαυστικωτάτῃ μελέτῃ τοῦ Ὀρλάνδου, δημοσιευθείσῃ εἰς τὰς πρώτας σελίδας (3—34) τοῦ τετάρτου τόμου τῶν Θρακικῶν, περισπουδάστου περιοδικοῦ συγγράμματος ἐκδιδομένου ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Θρακικοῦ Κέντρου, διακόψαντος δυστυχῶς τὴν ἔκδοσίν του, λόγῳ τῶν δυσκολιῶν τοῦ τελευταίου πολέμου καὶ τῆς ἐπελθούσης ἐσωτερικῆς ἀκαταστασίας τῆς γείτονος φίλης χώρας.

Εἰς τὴν σελίδα 6 βλέπομεν ἄποψιν τοῦ ναοῦ τῆς Βήρας, φωτογραφίαν τοῦ Οὐσπένσκυ, ὅπου διακρίνεται καὶ ὁ φεσοφόρος χωροφύλαξ, εἰς τὴν σελίδα 9 κάτοψιν τοῦ ναοῦ καὶ τομὴν κατὰ μῆκος, τομὴν κατὰ πλάτος τοῦ ναοῦ εἰς τὸν δεύτερον ἄξονα ἐν σελίδι 10, κατὰ πλάτος τομὴν τοῦ ναοῦ εἰς τὸν νάρθηκα καὶ ὁριζοντίαν τομὴν τῶν τρούλλων καὶ κάτοψιν τῶν στεγῶν τοῦ ναοῦ εἰς τὰς δύο ἑπομένας σελίδας. Πρὸς τούτοις πλαίσιον τῆς δυτικῆς θύρας (θύρωμα τοῦ ναοῦ καὶ ἀνάγλυπτον κόσμημα) εἰς τὴν 14ην εἰκόνα δύο κιόνων, μὲ γύψινα μεταγενέστερα κιονόκρανα, εἰς τὴν 17ην καὶ εἰς τὴν 18ην σελίδα δύο κίονας μὲ μαρμάρινα κιονόκρανα, καθαρθέντα ἀπὸ τὰ μεταγενέστερα γύψινα ἐπικαλύμματα. Εἰς τὰς παρακάτω σελίδας παριστάνονται διάφορα ἄλλα, λεβητοειδὲς μεμονωμένον κιονόκρανον, ἕτερον κιονόκρανον καὶ ἐπίκρανον, ἕτερον πυραμιδοειδές, ἐπιστύλια τοῦ τέμπλου καὶ τομὴ ἐπιστυλίων αὐτοῦ. Εἰς τὰς σελίδας 23, 24, 25 καὶ 26 βλέπει τις μορφὰς τεσσάρων τοιχογραφιῶν, Ἱεράρχου τινός, Ἁγίων προτομὰς δύο καὶ τὸν εὐαγγελιζόμενον Γαβριήλ. Καὶ τελευταῖον χαλκοῦς σταυρὸς (σελ. 27) φωτογραφία ἐπιγραφῆς ἐπιτυμβίου πλακὸς (σελ. 28), τοπογραφικὸν διάγραμμα τῆς ἐν Βήρᾳ ὠχυρωμένης Μονῆς (σελ. 30), ὁ Νοτιοανατολικὸς πύργος (σελ. 31), ὁ νότιος πύργος καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς τῆς Μονῆς ὑδραγωγεῖον (σελ. 32),

τὰ τόξα τοῦ ὑδραγωγείου (σελ. 33) καὶ ποδαρικὸν τοῦ ὑδραγωγείου εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα.

Λυποῦμαι διότι, μὴ ὢν ὡπλισμένος μὲ εἰδικότητα καὶ κατάλληλον φωτογραφικὸν μηχάνημα, δὲν κατώρθωσα πρὸς τὸ παρὸν νὰ προσθέσω τι εἰς τὰς ἐν λόγῳ παραστάσεις τοῦ ναοῦ, τῶν κιόνων, τῶν εἰκονογραφιῶν καὶ λοιπῶν ἀρχαιολογικῆς σημασίας ἀντικειμένων, ἀρκεσθεὶς κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν φωτογράφησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ναοῦ ἀπὸ τοῦ νοτίου πύργου τοῦ ἐσχάτως μεταρρυθμισθέντος πως εἰς κωδωνοστάσιον καὶ παρατηρητήριον.

Κατὰ τὸ τοπογραφικὸν διάγραμμα, τὸ ὀχυρὸν εἶχε σχῆμα ἑξαγώνου, σῴζονται αὐτοῦ τρεῖς τῶν γωνιῶν, πύργοι καὶ ἄπειροι λίθοι τῶν ἓξ πλευρῶν καὶ τῶν ἑτέρων ἐξαφανισθέντων τριῶν πύργων, χρησιμοποιηθέντες πρὸς οἰκοδομὴν γειτονικῶν οἰκιῶν ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἔμενον ἄθικτα ὅλα τὰ λείψανα μέχρι τῶν πετραδίων τῆς αὐλῆς. Ἐπίσης καλὸν ἔργον θὰ ἐπεχείρει μία κατάλληλος ἐποπτεία ἐπὶ τῆς σημερινῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος ἐβεβηλώθη μὲ εἰκονοστάσιον τελείως δυσανάλογον πρὸς τὴν ὡραιότητα τοῦ ὅλου, μὲ εἰκόνας τὰς ὁποίας μὲ λύπην θὰ ἀτενίζουν οἱ ἐπὶ τῶν τοίχων πρὸ 800 ἐτῶν εἰκονογραφημένοι ἅγιοι, μὲ χωρικὰ παραπετάσματα ἐπὶ τῶν τῆδε κακεῖσε δῆθεν εἰκόνων, μὲ κάτι φρικώδη ἀναλόγια τῶν χορῶν, μὲ σκωληκόβρωτα στασίδια, ὀλίγα εὐτυχῶς ἐκ παλαιοῦ ναοῦ μεταφερθέντα ἐκεῖ κλπ. Τί θὰ ἐπείραζεν ἂν τὸ μικρὸν αὐτὸ ἀριστούργημα τῶν πατέρων ἔμενεν ὅπως ἐκαθαρίσθη ὑπὸ τοῦ κ. Ὀρλάνδου καὶ ἡ θεία λειτουργία ἐτελεῖτο μὲ προσθήκην **μόνον τῶν ἀπαραιτήτων**, ὑπὸ εἰδικοῦ κατόπιν μελέτης καὶ ἐγκρίσεως; Διὰ πρώτην φορὰν ᾐσθάνθην εἰς τόσον βάθος θλῖψιν! Ὁμολογῶ ὅτι εἴμεθα ὅλοι ἔνοχοι, διότι αὐτοκρατορικὸς ναός, ἐκπάγλου συμμετρίας καὶ ὡραιότητος, ὃν τόσοι ἀρχαιολόγοι καὶ ἀρχαιόφιλοι ἐπισκέπτονται, εὑρίσκεται εἰς χεῖρας ἁπλῶν χωρικῶν καὶ οὐδεὶς ὁμιλεῖ, οὔτε ἐπεμβαίνει ἐν ὀνόματι τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ τῆς στοιχειώδους αἰσθητικῆς.

Καιρὸς ἤδη νὰ προχωρήσω προσθέτων ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς Μονῆς, σεμνυνομένης ἐπ' ὀνόματι τῆς Μητρὸς τοῦ Λόγου, τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας. Ὡς διακριτικὸν ὄνομα, ἐν πολλοῖς κεφαλαίοις τοῦ περιφήμου Τυπικοῦ, φέρεται τὸ ὄνομα **Κοσμοσώτειρα,** εἶχε δὲ βεβαίως ἐντὸς τοῦ περιβόλου τὸν ἐν ἀρίστῃ καταστάσει σῳζόμενον κομψὸν ναὸν καὶ ἄλλα κτίρια, οἰκήματα τοῦ Ἡγουμένου καὶ τῶν μοναχῶν, κινστέρναν ἡ ὁποία ἐτροφοδοτεῖτο μὲ κρήνην ὕδατος, χορηγηθέντος ὑπὸ ἰδιωτῶν ὡς δωρεὰ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Τραϊανουπόλεως. Μέχρι σήμερον ὑπάρχει κρήνη ὕδατος εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου, ἡ ὁποία πλατεῖα

δὲν εἶναι παρὰ ἡ παλαιὰ περιοχὴ τῆς Μονῆς. εἰς ἀπόστασιν δὲ εἴκοσι μέτρων ἀπὸ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ἡ κρήνη. Ὁ κτίτωρ τῆς Μονῆς, χάριν τῶν περιοίκων, ἀνήγειρεν ἰδιαίτερον ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Προκοπίου—λαοφιλοῦς ἁγίου, οὗ μέχρι σήμερον μνημονεύομεν εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἀκολουθίας τοῦ γάμου—ἔξω τοῦ μοναστηριακοῦ περιβόλου, διὰ νὰ μὴ ἀνοιγοκλείῃ ἡ θύρα τῆς Μονῆς καὶ ἐμβαινοεξέρχωνται πολλοὶ καὶ διάφοροι.

Ἔξω ἐπίσης τοῦ μεγάλου περιβόλου τῆς Μονῆς ἀνηγέρθη καὶ **νοσοκομεῖον** μὲ 36 κλίνας καὶ 8 ὑπηρέτας, ἐξώτερον παρὰ τὸ ρυάκιον καὶ τὸ κοιμητήριον ὁ Ἰσαάκιος ᾠκοδόμησε λουτρὸν «ἐπὶ παραμυθίᾳ τῶν μοναχῶν» καὶ τῶν περιοίκων μετὰ πολλῶν οἰκημάτων πρὸς ἀνάπαυσιν. Δὲν ἔλειπε φυσικὰ καὶ ἡ Βιβλιοθήκη «προσηλωθεῖσα» ὑπὸ τοῦ κτίτορος, πλουτισμένη μὲ βιβλία ὧν κατάλογος ὑπῆρχεν εἰς τὸν κώδικα τῆς Μονῆς, ὅπως δὲν ἔλειπεν ἀπὸ καμμίαν σχεδὸν Μονήν. Φαίνεται δὲ ὑπῆρχε καὶ ἐλειτούργει **σχολεῖον** πρὸς μόρφωσιν τῶν παιδιῶν τῶν περιοίκων, ἴσως δὲ καὶ τῶν μοναχῶν, τῶν ὁποίων ὁ νεώτερος δὲν ἐπετρέπετο νὰ εἶναι κάτω τῶν 24 ἐτῶν. Τὸ Τυπικὸν πρὸς τούτοις πληροφορεῖ ὅτι καὶ **Ἀρχειοφυλάκιον** ὑπῆρχε πρὸς διαφύλαξιν τῶν ἀρχείων. Πρὸς τούτοις δὲ ἰατρὸς μόνιμος μισθοδοτούμενος καὶ τμῆμα **γηροκομείου.** Καὶ ἐμόναζον περὶ τοὺς 50 μοναχοί, ὑπὸ Ἡγούμενον τὸν ὁποῖον ἐχειροτόνει ὁ Τραϊανουπόλεως, συμπαραστούμενοι ὑπὸ ἑτέρων 25 προσώπων. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐπανηγύριζεν ἡ Μονὴ καὶ ἐτελοῦντο μνημόσυνα ὑπὲρ τοῦ κτίτορος αὐτῆς.

Τεσσαράκοντα ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείρας, ἔλαβε χώραν τὸ τραγικὸν γεγονὸς τῆς τυφλώσεως (τὸ 1193) τοῦ Ἀγγέλου Κομνηνοῦ. Μίαν δὲ ἑκατονταετίαν ἀργότερον ἔπαυσεν ὑπάρχουσα ἡ Μονὴ ὡς πνευματικὸν κέντρον, ζήσασα οὕτως ἐπὶ ἡμιόλιον αἰῶνος. Διότι ἡ Βήρα καὶ ἡ πλησιόχωρος Τραϊανούπολις ἀναφέρονται πλέον **μόνον ὡς φρούρια** καὶ δὴ διὰ τὴν Βήραν ὁ Καντακουζηνὸς γράφει ὅτι «βασιλεὺς ὁ νέος πέμψας καὶ Βήραν προσηγάγετο, φρούριόν τι καρτερώτατον παρὰ τὸν Ἕβρον κατῳκισμένον, ὃ **πρότερον** μὲν φροντιστήριον ἀνδρῶν μοναζόντων ἦν, τότε δὲ (τῷ 1355) ὑπὸ τῶν συνεχῶν πολέμων καὶ τῶν ἐφόδων τῶν βαρβαρικῶν, ἀγροτῶν τινων κατῳκισμένον **πόλισμα** (φρούριον), ἤδη ἦν ὃ προσηγάγετο ὁ νέος βασιλεύς, παραδόντων τῶν φρουρῶν».

Ὅλων τῶν ἄλλων κτισμάτων καταστραφέντων, ὑπὸ τῶν πολέμων καὶ τοῦ παντοδαμάτορος, σῴζεται σήμερον ἄρτιος μόνον ὁ Ναὸς τῆς

Βήρας, δηλ. τῆς ἐν Βήρᾳ Μονῆς τῆς Κοσμοσωτείρας, σῴζεται πλῆθος λίθων τῆς ὠχυρωμένης ἑξαγώνου περιοχῆς, ἡμικατεστραμμένοι δὲ τρεῖς πύργοι, τῶν ὁποίων ὁ νότιος φέρει ἐπὶ τῶν γεροντικῶν ὤμων τὸν κώδωνα τοῦ ναοῦ. Ἐπιστρέφων μελαγχολικὸς ὁ θαυμαστὴς τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἐπὶ πολλὴν ὥραν βλέπει ὄπισθέν του τὸν γήλοφον τῆς Βήρας, ἐστεφανωμένον μὲ τοὺς πύργους καὶ ἐπαιρόμενον διὰ τῶν πέντε θόλων τοῦ ὡραίου Ναοῦ.

† Ο ΚΥΔΩΝΙΩΝ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

Ὁ ναὸς τῆς Βήρας ἐν Φέραις.

Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΩΝ ΤΟΥ ΕΝΙΑΥΤΟΥ

Μελέτη ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΞΥΔΗ

(Συνέχεια ἐκ τῆς 175ης σελίδος)

XII

Πρὶν προχωρήσουμε στὴν ἐξέταση τῶν ἀπολυτικίων τῶν Μηναίων εἶναι ἀνάγκη σύντομα νὰ ἰδοῦμε τὴν ἱστορία τους.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τ' ἀπολυτίκια στ' ἀρχαιότερα Μηναῖα ἀκολουθοῦν ἀμέσως τὴν ἀναγραφὴ κάθε Ἁγίου.

Μποροῦμε νὰ σημειώσουμε πὼς εἶναι βεβαιωμένη ἡ διόρθωση τῶν Μηναίων ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Εὐχαΐτων στὸν 11ο αἰῶνα, ὅπως ἐπίσης καὶ ὅτι χειρόγραφα Μηναῖα ὑπάρχουν στὴ Μονὴ τοῦ Σινᾶ, ἀναγόμενα στὸν 11ο αἰῶνα.

Ἀναφέρουμε κάποιους σταθμοὺς ἐκδόσεως Μηναίων: Στὰ 1551 ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Σπινέλλους, στὴ Βενετία στὰ 1548 ἀπὸ τὸν Νικόλαο Μαλαξό, στὰ 1673 ἀπὸ τὸν Γλυκῆ, παραλείπουμε ἀρκετὲς γιὰ νὰ σταθοῦμε στὴν ἔκδοση τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 1843. Κατὰ καιρούς, μὲ τὴν ἐντολὴ Πατριαρχῶν, γίνονταν προσθῆκες καὶ μεταβολές. Μὲ τὴν εὐκαιρία ἀναγράφουμε καὶ κάποια βασικὴ ἔκδοση ἄλλων λειτουργικῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀντικείμενο ἐξετάσεως στὴ μελέτη μας αὐτή: Στὰ 1509 στὴ Βενετία τὸ Ὡρολόγιο ἀπὸ τὸν Καλλιέργο, στὴ Βενετία ἐπίσης στὰ 1522 τὸ Τριῴδιο ἀπὸ τὸν Γεράλδο καὶ ἡ Παρακλητικὴ ἀπὸ τὸν Νικήτα Φαῦστο, στὰ 1544 τὸ Πεντηκοστάριο. Ὅλα τὰ βιβλία αὐτὰ ἐξεδόθησαν ἀργότερα στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴν Ἀθήνα.

Τὰ λάθη τῶν Μηναίων, ὅπως καὶ ἄλλων λειτουργικῶν βιβλίων, εἶναι ἄφθονα. Λείπει ἡ φιλολογικὴ ἐπεξεργασία, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη κριτικῆς ἐκδόσεώς των, ὥστε νὰ λείψουν τὰ πολλὰ σφάλματα.

Πρὸ παντὸς εἶναι ἀνάγκη, προκειμένου γιὰ τ' ἀπολυτίκια, νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη ὅλα, ὅπου κι' ἂν βρίσκωνται, χειρόγραφα ἢ τυπωμέ-

να, τὰ λειτουργικὰ βιβλία, νὰ ἐξετασθοῦν, νὰ μελετηθοῦν μεθοδικά, καὶ ἄλλα νὰ προστεθοῦν ἢ ἄλλα ν' ἀφαιρεθοῦν ἢ ἄλλα νὰ ἐλεγχθοῦν, μὲ βάση τὴ θρησκευτικὴ καὶ τὴν αἰσθητική τους ἀξία.

Ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐξέφεραν παρόμοιες ἀντιλήψεις. Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ γράφει καὶ ὁ Λεοντοπόλεως Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης στὴ μελέτη του «Τὰ Λειτουργικὰ τῆς Ἐκκλησίας Βιβλία» (περιοδ. «Ρωμανὸς ὁ Μελῳδός», τόμ. 1, 1933, σελ. 353—367).

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Τιμόθεος Θέμελης, στὴ μελέτη του «Τὰ Μηναῖα ἀπὸ τοῦ ΙΑ΄ μέχρι τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος» (περιοδ. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας, τόμ. 30, 1931, στὴ σελ. 290) τονίζει: «Πᾶσαι αἱ ἐκδόσεις Μηναίων καὶ ἄλλαι, ἃς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψει, δὲν ἐξαντλοῦσι τὸ ζήτημα τῶν Μηναίων. Ἐπιβάλλεται ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων χειρογράφων Μηναίων, ἐξ ὧν δύναται νὰ καταδειχθῇ πῶς βαθμηδὸν ἐδημιουργήθη ἡ νῦν σύνθεσις αὐτῶν».

Ὁ Ἐμμ. Παντελάκης στὴ μελέτη του «Συμβολαὶ εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν» (περιοδ. «Ἀθηνᾶ», τόμ. 44, 1933, στὴ σελ. 154) διατείνεται: «Οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ σπουδάζων ὅτι τροπάριόν τι ἢ εὐχήν, ἅτινα ἤκουον οἱ Χριστιανοὶ ἐν τοῖς ναοῖς κατὰ τὸν ι΄ αἰῶνα, δὲν πρέπει νὰ ἀκούωσιν οἱ χριστιανοὶ τοῦ κ΄ αἰῶνος ἢ ὅτι τὰ δοκιμώτερα ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα καὶ ἄλλα κείμενα δὲν πρέπει νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἐν τοῖς λειτουργικοῖς ἡμῶν βιβλίοις τὰ ἧττον δόκιμα τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου ᾄσματα καὶ ἄλλα κείμενα».

Μιλήσαμε πιὸ πάνω γιὰ διόρθωση τῶν Μηναίων στὸν ια΄ αἰῶνα. Προτήτερα, στὸν ι΄ αἰῶνα, ἔχουμε σὲ χρήση τὸ Βασιλειανὸ Μηνολόγιο. Ἰδίως ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος τὸν η΄ αἰῶνα εἰσήγαγεν ἱερὲς ἑορτὲς μὲ σεμνὰ ᾄσματα. Μὲ τὸν καιρό, κάθε Μονὴ εἶχε τὸ δικό της ἑορτολόγιο, κι' ὅπως παρατηρεῖ ὁ Μ. Ι. Γεδεὼν στὸ «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον», στὴ σελ. 36: «Τὰ μερικὰ ἑορτολόγια ὑπ' οὐδενὸς ἦν δυνατὸν νὰ καταργηθῶσι, διετηρήθησαν δὲ μέχρι τέλους τοῦ ιε΄ αἰῶνος, ἑκάστης Μονῆς τηρούσης τὸ ἑαυτῆς».

Στὶς Λειτουργίες τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Βασιλείου τὸ ἀπολυτίκιο παίρνει τὴ βασικὴ θέση του.

Ἀκόμα, καὶ στὶς ἐκδόσεις τῶν διαφόρων Λειμωναρίων, ὅπως π. χ. τοῦ Μακαρίου Νοταρᾶ τῆς Χίου (1855) κ. λ. π., καθὼς καὶ στὰ Λειτουργικά, ὅπως π. χ. τοῦ Χρυσάνθου Μοσχοπούλου (1778), περιέχονται ὅμοια τὰ ἀπολυτίκια.

Ὁ καταρτισμὸς τοῦ Τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας εἶναι συμπλήρωση ἀπαραίτητη τῶν Μηναίων καὶ προκύπτει ἀπὸ τὴν αὐ-

στηρὴν εὐλάβεια. Τὸ ὅτι ἐπήγασε Μηναῖο ἀπὸ τὴ Μονὴ Λαύρας Σάββα τοῦ Ἡγιασμένου, ποὺ ὑπῆρξεν ἡ κοιτίδα μεγάλων ὑμνογράφων, αὐτὸ δείχνει πόση συνέπεια ἔχουν οἱ ἱερὲς Ἀκολουθίες, πῶς ἔφτασαν στὴ συστηματοποίηση, ὕστερ᾽ ἀπὸ τὴν παραγωγὴ τῶν ὕμνων. Μπορεῖ νὰ παρακολουθήσει κανένας τὶς μεταβολές, ἂν κάνει τὴ σύγκριση μὲ τὸ Τυπικὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ποὺ ἐξεδόθη συμπληρωμένο ἀπὸ τὸν Γεώργιο Βιλάκη στὰ 1888 στὴν Κωνσταντινούπολη.

Πάντως τὰ ἔντυπα Μηναῖα μποροῦμε νὰ τὰ θεωρήσουμε ὅτι ἔχουν καταρτισθεῖ μὲ κάποιες ἐλλείψεις. Γι᾽ αὐτὸ καὶ ἡ ἀναθεώρηση καὶ ἡ συμπλήρωση εἶναι ἀπαραίτητη. Αὐτὴ θὰ γίνει ἐὰν συγκεντρωθεῖ ὅλο τὸ ὑλικὸ τῶν τροπαρίων. Καὶ ἔτσι δὲν θὰ ὑπάρξει τὸ φαινόμενο ὥστε μερικοὶ Ἅγιοι νὰ μὴν ἔχουν διόλου ἀπολυτίκιο. Ἐπίσης ἀπὸ ἐκείνους τοὺς Ἁγίους ποὺ ἔχουν περισσότερα ἀπὸ ἕνα, θὰ ἐπικρατήσει τὸ ἀρτιώτερο ἀπολυτίκιο. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, τὰ χειρόγραφα θὰ βοηθήσουν τὰ τυπωμένα Μηναῖα, καὶ οἱ Βιβλιοθῆκες τὶς Ἀκολουθίες.

Φυσικά, ἡ πρωτοβουλία μιᾶς τέτοιας κινήσεως γιὰ τὴν διόρθωση τῶν Μηναίων ἢ ἄλλων λειτουργικῶν βιβλίων ἀνήκει πρώτιστα στὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κων[πόλεως.

XIII

Στὰ 12 Μηναῖα εἶναι ἐγκατεσπαρμένα τὰ ἀπολυτίκια τῶν ἀκινήτων Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν τοῦ ἔτους, καθὼς καὶ τῶν ἑορτῶν τῶν Ἁγίων. Ὑπάρχουν ἑορτὲς ποὺ δὲν ἔχουν διόλου ἀπολυτίκια. Σὲ πολλοὺς Ἁγίους ἀναγράφεται χωριστὸ γιὰ τὸν καθένα ἀπολυτίκιο. Στοὺς ὑπόλοιπους ὑπάρχει τὸ κοινὸ τῆς τάξεως, στὴν ὁποία ὑπάγεται ὁ ἑορταζόμενος Ἅγιος.

Ὅπου ἔχει ἐκδοθεῖ ἰδιαίτερη Ἀκολουθία ὡρισμένου Ἁγίου, ὁπωσδήποτε θὰ βροῦμε ἕνα ἀπολυτίκιο, ἐκεῖ ποὺ στὰ Μηναῖα εἶν᾽ ἐνδεχόμενο τοῦ ἴδιου Ἁγίου νὰ μὴν ὑπάρχει.

Βέβαιο γεγονὸς εἶναι ὅτι τὰ παλαιότερα χειρόγραφα τῶν Μηναίων, συγκρινόμενα πρὸς τὰ νεώτερα ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν ἀπολυτικίων, πρέπει νὰ θεωρηθοῦν πληρέστερα, κι᾽ ἀκόμα ἀξιολογώτερα κάπως ἀπὸ ποιητικὴ σημασία. Δόκιμα καὶ παλαιὰ χειρόγραφα, στὶς διάφορες Βιβλιοθῆκες καὶ Μονὲς πρέπει νὰ γίνουν ἀντικείμενο ἔρευνας καὶ αἰσθητικῆς ἐξετάσεως.

Τὸ ἀπολυτίκιο ἀνέκαθεν θεωρήθηκε οὐσιωδέστατο τροπάριο, γι᾽ αὐτὸ στ᾽ ἀρχαιότερα χειρόγραφα τῶν Μηναίων ἦταν γραμμένο πρῶτο, δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὸ Κάθισμα, τὸ Κοντάκιο καὶ τὰ προσόμοια τοῦ Ἑ-

σπερινοῦ καὶ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Ὄρθρου. Ἀργότερα ἀλλάχτηκεν ἡ σειρά του. Τὰ Μηναῖα τῆς Βενετίας μάλιστα, ἀκριβῶς γι᾽ αὐτό, ἔχουν ἐλλείψεις, ἐπειδὴ μεταγενέστερα χειρόγραφα ὑπῆρξαν ἡ πηγή τους.

Ἐκεῖνο ποὺ μποροῦμε νὰ σημειώσουμε σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸν χρόνο τῆς συγγραφῆς τῶν ἀπολυτικίων εἶναι πὼς ὕστερ᾽ ἀπὸ τὸν ε΄ αἰῶνα πολλὰ ἀπ᾽ αὐτὰ ἐποιήθησαν, καὶ μάλιστα περισσότερα μετὰ τὸν θ΄ αἰῶνα, ἐνῷ πρὶν ἀπὸ τὸν ε΄ αἰῶνα ἐλάχιστα ὑπῆρχαν.

Ἰδίως ὅταν τὰ κοντάκια ἦσαν στὴν ἀκμή τους, προτήτερα ἀπὸ τὴν ποίηση τῶν ᾀσματικῶν κανόνων, δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἀπολυτικίου, γιατὶ τὸ κοντάκιο στὴν πρώτη στροφὴ ἢ καὶ στὴ δεύτερη κ.λ.π. περιεῖχε τὴν ὑπόθεση τῆς ἑορτῆς. Μὲ τὴν ἀνάπτυξη ὅμως τῶν κανόνφν, τὸ ἀπολυτίκιο γινόταν πιὸ ἀπαραίτητο, γιατὶ ἐνῷ τὸ κοντάκιο ἦταν ὁλόκληρο ἀφιερωμένο στὴν ἑορτή, ὁ κανὼν ὑπάκουε στὰ θέματα τῶν ἐννέα ᾠδῶν του, χωρὶς φυσικὰ καὶ ν᾽ ἀγνοεῖ τὴν ἑορτή. Εἶναι χαρακτηριστικὸ στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ προστεθεῖ ὅτι σὲ ἀρχαιότερο τυπικό, ὅπου ἦσαν διατεταγμένες ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, τρία μόνο ἀπολυτίκια βλέπουν τὸ φῶς: τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν Βαΐων.

Πρέπει νἄχουμε πάντα ὑπ᾽ ὄψη μας τὸ ἑξῆς: ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἑορτῶν τῶν Ἁγίων οὔτε ταυτόχρονη ὑπῆρξε, ἀλλὰ κι᾽ ὅταν γινόταν δὲν ἦταν ὁμοιόμορφη. Τὸ ἑορτολόγιο συμπληρώθηκε μὲ τὶς διάφορες ἑορτὲς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, ἔπειτα τῶν Ἀποστόλων, τῶν Μαρτύρων καὶ τῶν Ἁγίων.

Εἰδικὰ γιὰ τοὺς Ἁγίους, τὸ ἀπολυτίκιο προκύπτει ὕστερ᾽ ἀπὸ τὸν βίο τους ποὺ διαδινόταν στοὺς πιστοὺς ἢ τὸ μαρτυρολόγιό τους καὶ τὶς ποικίλες γι᾽ αὐτοὺς παραδόσεις. Ἔτσι ἀπὸ τὰ «μαρτύρων προσευκτήρια» ἔχουμε τὴν Ἀκολουθία καὶ τελικὰ τὸ ἀπολυτίκιο, ποὺ συνήθως ἀναφέρεται στὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου των καὶ ἀραιότερα τῆς γεννήσεώς των.

Μποροῦμε νὰ σημειώσουμε ἐδῶ κάποιες χρονολογίες. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὰ Θεοφάνεια ποὺ χωρίστηκαν ὡς ἑορτὲς τὸν 4ο αἰῶνα, πρωτοεισάγονται ὡς ἑορτὲς τὸν 4ο ἐπίσης αἰῶνα οἱ ἑορτὲς τοῦ Προδρόμου, τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων, καὶ μὲ τὸν καιρὸ καὶ τῶν Ὁσίων. Ἀπὸ τὶς παλαιότερες ἑορτὲς Ἁγίων εἶναι τοῦ Πρωτομάρτυρος Στεφάνου καὶ τῶν Μακκαβαίων. Ἡ Ὑπαπαντὴ εἰσάγεται στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Σταυροῦ στὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου. Τὸ Γενέθλιο τῆς Θεοτόκου θὰ τὸ ἀναζητήσουμε στὴν ἐποχὴ ποὺ ἔζησε ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, γιατὶ αὐτὸς ἔγραψε τοὺς πρώτους ὕμνους σ᾽ αὐτό. Τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέα ἡ μνήμη πρέπει ν᾽ ἀναχθεῖ στὰ χρόνια τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου. Ἡ ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

ὡς κοινὴ στὰ τέλη τοῦ 11ου αἰῶνα ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ. Γιὰ τὴν ἑορτὴ κάθε Ἁγίου πρέπει νἄχουμε ὑπ' ὄψη μας πρῶτα πότε ἔζησε καὶ ὕστερα πότε ἀνακηρύχθηκε ἅγιος κι' ἀκόμα πότε ἐγράφηκεν ἡ Ἀκολουθία του. Τὰ δύο τελευταῖα πιθανολογοῦν καὶ τὴ συγγραφὴ τοῦ ἀπολυτικίου του.

Θὰ ἐξετάσουμε ὡρισμένα βασικὰ ἀπολυτίκια σὲ διάφορες τάξεις ἱερῶν προσώπων. Καὶ πρῶτα θὰ ἰδοῦμε τὰ κοινὰ ἀπολυτίκια τῶν Ὁσίων καὶ τῶν Ἁγίων, τὰ ὁποῖα μᾶς δίνουν τὸν ἀκόλουθο πίνακα ἑορτῶν Ὁσίων ἢ Ἁγίων. Ἀναγράφουμε τὶς πρῶτες λέξεις τῶν ἀπολυτικίων καὶ κοντά τους σὲ παρένθεση τὶς ἡμερομηνίες τῶν Μηναίων, οἱ ὁποῖες ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτά:

Ἐν σοὶ μῆτερ ἀκριβῶς διεσώθη τὸ κατ' εἰκόνα· λαβοῦσα γὰρ τὸν Σταυρόν, ἠκολούθησας τῷ Χριστῷ...

(11 καὶ 25 Σεπτ.. 1 καὶ 24 Ἀπρ. Τὸ ἴδιο ἀπολυτίκιο μὲ ἀντικατάσταση τῆς λέξεως «μῆτερ» μὲ τὴ λέξη «πάτερ» τὸ συναντᾶμε στὶς ἑορτὲς ὁσίων: 8 Δεκ., 4 Φεβρ., 26 Ἰουν.).

Ταῖς τῶν δακρύων σου ῥοαῖς τῆς ἐρήμου τὸ ἄγονον ἐγεώργησας· καὶ τοῖς ἐκ βάθους στεναγμοῖς εἰς ἑαυτὸν τοὺς πόνους ἐκαρποφόρησας...

(28 Σεπτ., 21 Ὀκτ., 4 Νοεμβ., 5 Δεκ. 11 καὶ 28 Ἰαν., 27 Φεβρ., 30 Μαρτ., 8 καὶ 15 Μαΐου).

Κανόνα πίστεως καὶ εἰκόνα πρᾳότητος...

(22 Ὀκτ., 6 καὶ 7 Δεκ., 2 Ἰαν., 12, 18, 20, 25, 26 Φεβρ., 6 Ἀπρ., 2, 4 καὶ 14 Ἰουν., 4 Ἰουλ.).

Ὀρθοδοξίας ὁδηγέ, εὐσεβείας διδάσκαλε καὶ σεμνότητος...

(28 Ὀκτ., 4 Δεκ., 21 Ἰαν., 9 Ἰουν., 13 Ἰουλ., 12 Αὐγ.).

Τῆς ἐρήμου πολίτης καὶ ἐν σώματι Ἄγγελος καὶ θαυματουργὸς ἀνεδείχθης...

29 Σεπτ., 14 καὶ 28 Φεβρ., 4 Μαρτ., 16 Μαΐου, 16 Ἰουν., 6 Ἰουλ.).

Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ ποιῶν ἀεὶ μεθ' ἡμῶν, κατὰ τὴν σὴν ἐπιείκειαν...

(23 Νομ., 10 Ἰαν., 12 καὶ 21 Μαΐου, 21 Ἰουλ., 3 καὶ 30 Αὐγ.).

Τὰ κοινὰ ἀπολυτίκια τῶν Μαρτύρων μᾶς δίνουν τὸν ἑπόμενο πίνακα:

Ὁ μάρτυς σου, Κύριε, ἐν τῇ ἀθλήσει αὐτοῦ τὸ στέφος ἐκομίσατο τῆς ἀφθαρσίας ἐκ σοῦ...

(Παραθέτουμε μαζὶ μὲ ὅσα ἔχουν στὸν ἑνικὸ «ὁ μάρτυς» καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἀναφέρονται σὲ πολλοὺς μάρτυρες καὶ ἀρχίζουν: «Οἱ μάρτυρές σου, Κύριε...». 2, 7, 24, 27 Σεπτ., 7, 10, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 25, 27, 28, 30 Ὀκτ., 7, 11, 27, 28 Νοεμ., 13, 14, 19 Δεκ., 9, 13, 22 Ἰαν., 9 καὶ 16 Φεβρ. 2, 3, 5, 6 Μαρτ. 7 Ἀπρ. 15, 18, 19, 20 Μαΐου, 17 καὶ 18 Ἰουν., 3, 26, 29 Ἰουλ., 7, 11, 12, 22, 26 Αὐγ.).

Ἡ ἀμνάς σου, Ἰησοῦ, κράζει μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Σέ, Νυμφίε μου, ποθῶ καὶ σὲ ζητοῦσα ἀθλῶ...

(16 καὶ 24 Σεπτ., 5 καὶ 29 Ὀκτ., 25 Νοεμ., 21 καὶ 22 Δεκ., 5 Φεβρ., 4, 5, 13 Μαΐου, 13 καὶ 25 Ἰουν., 17 καὶ 24 Ἰουλ.).

Καὶ τρόπων μέτοχος καὶ θρόνων διάδοχος τῶν Ἀποστόλων γενόμενος, τὴν πρᾶξιν εὗρες, θεόπνευστε...

(3, 22, 30 Σεπτ., 2 Ὀκτ., 15 Δεκ., 29 Ἰαν., 11 καὶ 23 Φεβρ., 31 Μαρτ., 9 Ἰουλ., 24 Αὐγ.).

Ἡ ἴδια στερεοτυπία ὑπάρχει στὸ κοινὸ ἀπολυτίκιο τῶν περισσοτέρων Ἀποστόλων:

Ἀπόστολε Ἅγιε... πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ, ἵνα πταισμάτων ἄφεσιν παράσχῃ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ἀνανίας (1 Ὀκτ.), Θωμᾶς (6 Ὀκτ.), Ἰάκωβος (9 Ὀκτ.), Φίλιππος (14 Ὀκτ.), Λουκᾶς (18 Ὀκτ.). Ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα Ἀποστόλων (31 Ὀκτ., 10 Νοεμ., 22 Νοεμ., 4 Ἰαν., 26 Μαΐου, 30 Ἰουλ.), Ματθαῖος (16 Νοεμ.), Ὀνήσιμος (15 Φεβρ.), Ἄρχιππος (19 Φεβρ.), Μάρκος (25 Ἀπρ.), Ἰάσων (29 Ἀπρ.), Ἰάκωβος (30 Ἀπρ.), Σίμων (10 Μαΐου), Ἀνδρόνικος (17 Μαΐου), Βαρθολομαῖος καὶ Βαρνάβας (11 Ἰουν.), τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων (30 Ἰουν.), Πρόχωρος κ.λ.π. (28 Ἰουλ.), Ματθίας (9 Αὐγ.), Θαδδαῖος (21 Αὐγ.).

Ἔχουμε ὅμως καὶ χωριστὰ ἀπολυτίκια ἀφιερωμένα σὲ ἄλλους Ἀποστόλους, ὅπως στὸν Ἰωάννη τὸν Θεολόγο (26 Σεπτ.), στὸν Ἰάκωβο (23 Ὀκτ.), στὸν Ἀνδρέα (30 Νοεμβρ.), τῆς Ἁλύσεως τοῦ Πέτρου (16

᾿Ιαν.), στὸν ῾Ιούδα τοῦ ᾿Ιακώβου (19 ᾿Ιουν.), στὸν Πέτρο καὶ Παῦλο (29 ᾿Ιουν.), στὸν Φίλιππο (31 ᾿Ιουλ.).

Τὰ περισσότερα ἀπ᾿ αὐτὰ παίρνουν τὴ μορφὴ βιογραφικῶν διαπιστώσεων σὲ κάποια ἀποσπάσματά τους.

Τοῦ ᾿Ανδρέα :

῾Ως τῶν ᾿Αποστόλων πρωτόκλητος καὶ τοῦ Κορυφαίου αὐτάδελφος...

Τοῦ ᾿Ιούδα τοῦ ᾿Ιακώβου :

Χριστοῦ σε συγγενῆ, ὦ ᾿Ιούδα, εἰδότες...

Τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου :

Οἱ τῶν ᾿Αποστόλων πρωτόθρονοι καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι...

Στοὺς ᾿Αγγέλους Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ στὶς ἄλλες ᾿Ασώματες Δυνάμεις ὑπάρχει ἕνα κοινὸ τροπάριο στοὺς δύο ἑορτασμούς των (8 Νοεμ. καὶ 26 Μαρτ.), ποὺ τὸ διαπνέει ἡ ἐξαϋλωτικὴ διάθεση :

... ἵνα ταῖς ἡμῶν δεήσεσι τειχίσητε ἡμᾶς, σκέπῃ τῶν πτερύγων τῆς ἀΰλου ὑμῶν δόξης, φρουροῦντες ἡμᾶς προσπίπτοντας...

Στὸ κοινὸ ἀπολυτίκιο τῶν Προφητῶν κατονομάζεται πρῶτα ὁ κάθε Προφήτης :

Τοῦ Προφήτου σου.... τὴν μνήμην, Κύριε, ἑορτάζοντες, δι᾿ αὐτοῦ σε δυσωποῦμεν...

[᾿Αβδιοὺ (19 Νοεμ.), Ναοὺμ (1 Δεκ.), ᾿Αββακοὺμ (2 Δεκ.), Σοφονίας (3 Δεκ.), ᾿Αγγαῖος (16 Δεκ.), ῾Ιερεμίας (1 Μαΐου), ῾Ησαΐας (9 Μαΐου), ᾿Ιεζεκιὴλ (23 ᾿Ιουλ.)].

Περίεργο εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἀναγράφονται ἀπολυτίκια σὲ κάποιους Προφῆτες [(᾿Ωσηὲ (17 ᾿Οκτ.), ᾿Ιωὴλ (19 ᾿Οκτ.), Μαλαχίας (3 ᾿Ιαν.), ᾿Αμὼς (15 ᾿Ιουν.)].

Σὲ δύο Προφῆτες, στὸν ᾿Ηλιοὺ (20 ᾿Ιουλ.) καὶ στὸν ᾿Ελισσαῖο (14 ᾿Ιουν.) βρίσκουμε τὸ ἴδιο ἀπολυτίκιο, ἐπειδὴ σ᾿ αὐτὸ ἀναφέρονται καὶ οἱ δύο, κυριώτερα ὁ πρῶτος, στὸν ὁποῖο καὶ ἀνήκει περισσότερο. Οἱ διάφοροι προσδιορισμοὶ κάνουν τὸ ἀπολυτίκιο εὐκίνητο :

Ὁ ἔνσαρκος Ἄγγελος, τῶν Προφητῶν ἡ κρηπίς, ὁ δεύτερος Πρόδρομος τῆς παρουσίας Χριστοῦ, Ἠλίας ὁ ἔνδοξος, ἄνωθεν καταπέμψας Ἐλισσαίῳ τὴν χάριν...

Ἰδιαίτερο ἀπολυτίκιο ἔχει καὶ ὁ Προφήτης Ζαχαρίας.

Κάποτε ὑπάρχει ἔκτακτη ποικιλία. Ἀπὸ τὶς 5 ἑορτὲς τοῦ Προδρόμου (23 Σεπτ., 7 Ἰαν., 25 Μαΐου, 24 Ἰουν., 29 Αὐγ.), οἱ 4 ἔχουν ἀπολυτίκιο ἰδιαίτερο, καὶ μόνο τῆς 5ης εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀπολυτίκιο τῆς 1ης. Ἀπὸ τ᾽ ἀρχίσματα καὶ μόνο τῶν 4 ἀπολυτικίων, στὴ σειρά, φαίνεται καὶ ἡ κάποια ποιητική τους ὑπόσταση:

Ἡ πρῴην οὐ τίκτουσα στεῖρα εὐφράνθητι...
Μνήμη δικαίου μετ᾽ ἐγκωμίων· σοὶ δὲ ἀρκέσει ἡ μαρτυρία τοῦ Κυρίου, Πρόδρομε...
Ὡς θεῖον θησαύρισμα ἐγκεκρυμμένον τῇ γῇ Χριστὸς ἀπεκάλυψε τὴν κεφαλήν σου ἡμῖν...
Προφῆτα καὶ Πρόδρομε τῆς παρουσίας Χριστοῦ, ἀξίως εὐφημῆσαί σε οὐκ εὐποροῦμεν ἡμεῖς...

Ἀπαντῶνται κάποια φαινόμενα στὰ ἀπολυτίκια τῶν Ὁσίων καὶ Ἁγίων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναφέρουμε μερικά:

Κάποτε ἐνῷ ἑορτάζονται τρεῖς Ἅγιοι τὴν ἴδια ἡμέρα, ἔχουν χωριστὸ ἀπολυτίκιο ὁ καθένας τους, ὅπως οἱ Ὅσιοι Ἀλύπιος, Νίκων, Στυλιανὸς (26 Νοεμ.).

Ἄλλοτε ὁ ἴδιος Ἅγιος ἔχει 2 ἀπολυτίκια, δηλαδὴ τὸ κοινὸ τῆς τάξεως στὴν ὁποία ἀνήκει κι᾽ ἕνα ἄλλο προσωπικὰ ἀφιερωμένο σ᾽ αὐτόν, ὅπως ὁ ὅσιος Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης (4 Φεβρ.).

Μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε ἀπομιμήσεις τὰ ἀπολυτίκια τοῦ Μακαρίου ἐπισκόπου Κορίνθου (17 Ἀπρ.) καὶ τοῦ Ἰανουαρίου (21 Ἀπρ.), τὸ πρῶτο τοῦ Ἀπολυτικίου τοῦ Ἁγ. Διονυσίου (17 Δεκ.) καὶ τὸ δεύτερο τοῦ Ἁγ. Δημητρίου (26 Ὀκτ.). Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλα.

Ὁμοιότητα ἔχουν καὶ ἀπολυτίκια συναφῆ, ὅπως τὸ ἀπολυτίκιο τῆς Ἀναμνήσεως τοῦ Σταυροῦ (7 Μαΐου) μὲ τὸ ἀπολυτίκιο Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης (21 Μαΐου).

Κάποτε ὁ ἴδιος Ἅγιος σὲ δύο ἑορτές του ἔχει διαφορετικὸ ἀπολυτίκιο, ὅπως ὁ Ἅγιος Διονύσιος (στὶς 17 Δεκ. καὶ στὶς 24 Αὐγ.).

Ἄλλοτε ὁ ἴδιος Ἅγιος, ἑορταζόμενος μὲ ἄλλον τὴν ἴδια ἡμέρα, ἔχει ἰδιαίτερο ἀπολυτίκιο καὶ δεύτερο κοινὸ μὲ τὸν ἄλλον Ἅγιο, ὅπως ὁ Ὀνούφριος ὁ Αἰγύπτιος μὲ τὸν Πέτρο τὸν ἐν Ἄθῳ (12 Ἰουν.).

Στὰ ἀπολυτίκια τῶν Μαρτύρων θὰ ἐξετάσουμε ἐπίσης κάποια φαινόμενα:

Ὑπάρχει περίπτωση ποὺ ἕνα καὶ μόνο ἀπολυτίκιο νὰ περικλείει πολλοὺς Μάρτυρες καὶ νὰ τοὺς ὀνομάζει, ὅπως τοὺς Εὐστάθιον, Θεοπίστην, Ἀγάπιον καὶ Θεόπιστον (20 Σεπτ.).

Κάποτε ἀπολυτίκια Ὁσίων μεταφέρονται σὲ Μάρτυρες, ὅπως τῆς Εὐδοκίας (1 Μαρτ.).

Κάποτε συναντᾶμε δύο ἀπολυτίκια, δηλαδὴ τὸ κοινὸ τῶν Μαρτύρων καὶ ἄλλο χωριστό, ὅπως τῶν Μαρτύρων Αἰκατερίνης (25 Νοεμ.), Βαρβάρας (4 Δεκ.), Τρύφωνος (1 Φεβρ.), Μαρίνης (17 Ἰουλ.).

Τὸ ἀπολυτίκιο «Χρηστότητα ἐκδιδαχθεὶς καὶ νήφων ἐν πᾶσιν» ἀναγράφεται σὲ Μάρτυρα ὅπως ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης (3 Ὀκτ.), σὲ Ἐπίσκοπο ὅπως ὁ Ἱερόθεος ὁ Ἀθηνῶν (4 Ὀκτ.), σὲ Ἀπόστολο ὅπως ὁ Τιμόθεος (22 Ἰαν.).

Οἱ Μάρτυρες Τιμόθεος καὶ Μαύρα (3 Μαΐου) ἔχουν κοινὸ ἀπολυτίκιο τῶν Μαρτύρων καὶ ἄλλο ποὺ ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ σ᾿ αὐτούς. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Μάρτυρες Κηρύκος καὶ Ἰουλίττα (15 Ἰουλ.).

Κάποτε ὁ ἴδιος Μάρτυς ἔχει δύο ἀπολυτίκια, ὅπως ὁ Παντελεήμων (27 Ἰουλ.).

Ἄλλοτε, στὸν ἴδιο Μάρτυρα ἑορταζόμενον σὲ δύο ἑορτὲς βρίσκουμε τὸ ἴδιο ἀπολυτίκιο, ὅπως στὸν μάρτυρα Θεόδωρο τὸν Στρατηλάτη (8 Φεβρ. καὶ 8 Ἰουν.).

XIV

Ἅμα ἀφαιρεθοῦν ὅσα ἀπολυτίκια ἀνήκουν σὲ Ἁγίους ἢ Μάρτυρες τῆς ἴδιας τάξεως, τὰ ὁποῖα εἴδαμε, κι᾿ ὅσα παρουσιάζουν διάφορα φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἐξετάσαμε, μένουν ἀκριβῶς ἐκεῖνα ποὺ ἀποκλειστικὰ γράφηκαν γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους Ἁγίους καὶ Μάρτυρες.

Ἀπὸ τὰ ἀπολυτίκια αὐτὰ θὰ μᾶς ἀποσχολήσουν τὰ ἀξιολογώτερα καὶ μάλιστα στὰ σημεῖα ποὺ εἶναι τὰ ὡραιότερα.

Ἀρχίζουμε ἀπὸ τὰ ἀπολυτίκια τῶν Ἁγίων. Ἀναφέρουμε δυὸ ἐξαίρετα ἀπολυτίκια, ποὺ ἔχουν μιὰν ἀξιολογικὴ αὐτάρκεια, καὶ εἶναι ντυμένα μὲ τὴν ἀγωνιστικὴ χριστιανικὴ θέληση, ὅπως κι᾿ ἀναδίνουν ὁλόκληρο τὸ περιληπτικὸ νόημα τῆς ἀρετῆς:

> Ἡ τοῦ στόματός σου καθάπερ πυρσὸς ἐκλάμψασα χάρις τὴν οἰκουμένην ἐφώτισεν, ἀφιλοκερδείας τῷ κόσμῳ θησαυροὺς ἐναπέθετο, τὸ ὕψος ἡμῖν τῆς ταπεινοφροσύνης ὑπέδειξεν....
>
> (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου — 13 Νοεμβρ.).

Ὁ ποιμενικὸς αὐλὸς τῆς θεολογίας σου τὰς τῶν ῥητόρων ἐνίκησε σάλπιγγας, ὡς γὰρ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος ἐκζητήσαντι καὶ τὰ κάλλη τοῦ φθέγματος προσετέθη σοι.....

(Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου — 25 Ἰανουαρ.).

Τὰ δύο αὐτὰ ἀπολυτίκια ἔχουν ρυθμικὴ ἀρτιότητα παραδειγματική. Εἶναι μιὰ προγονικὴ κληρονομία, ποὺ τὴν ἐμπιστεύεται ἡ λαλιὰ στὴν ἀκοὴ τὴν ὥρα ποὺ ψάλλονται τὰ ἀπολυτίκια αὐτά. Αὐτὸ μποροῦμε νὰ τὸ γενικεύσουμε γιὰ κάθε ἀξιόλογο ἀπολυτίκιο.

Σκόρπια σημεῖα θ' ἀναφέρουμε ἀπὸ μερικὰ ἀπολυτίκια. Ὑπάρχει σὲ ὅλα αὐτὰ μιὰ συμμετρία στὴν κατανομὴ τῆς ὕλης, κι' ἀκόμα μιὰ προσπάθεια γιὰ τὴν ἐξεικόνιση, ὅσο μπορεῖ ἁδρότερα, τῶν διαφόρων ἐννοιῶν.

Σταματοῦμε σὲ κάποια ἀπολυτίκια τὴ στιγμὴ ποὺ θέλουν ἀκριβῶς νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ χρέος, μέσα σὲ μιὰ τάση ἱεραρχήσεως τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἔξαρση τοῦ ἐναρέτου βίου εἶναι ὁ σκοπός, σὲ συγκεκριμένα παραδείγματα ἁγίων, κι' αὐτὸ γίνεται μέσα σὲ μιὰν εὐστοχώτατη ἀλλαγὴ τῶν λέξεων κάθε φορά, καὶ ἡ ἁγιότητα θαρρεῖς πὼς βρίσκει τὴν ὀντολογικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ μαζὶ ἔννοιά της:

Μονάσασα θεαρέστως, ἐναρέτως ἐβίωσας καὶ χάριν ἰαμάτων ἐκομίσω....

(Ματρώνης τῆς Χιοπολίτιδος — 20 Ὀκτωβρ).

Ἐν προσευχαῖς γρηγορῶν, ταῖς τῶν θαυμάτων ἐργασίαις ἐγκαρτερῶν, ἐπωνυμίαν ἐκτήσω τὰ κατορθώματα...

(Γρηγορίου τοῦ Νεοκαισαρείας — 17 Νοεμ.).

.... φανεὶς τῶν χαρίτων πεπληρωμένος....

(Θεοδώρου τοῦ Συκεώτου — 22 Ἀπριλ.).

Ἀσέβειαν μισήσας.... εὐσεβείᾳ ἐτρώθης....

(Ἰωάσαφ — 26 Αὐγούστου).

Στὸ πρῶτο ἡ διαπίστωση, στὸ δεύτερο μιὰ ἀπόχρωση τῆς πεποιθήσεως, στὸ τρίτο ἡ φράση τῆς τελετουργικῆς ὁρολογίας καὶ στὸ τέταρτο ἡ ἀντίθεση τῆς ἐκφράσεως, δείχνουν πόση ἐπένδυση τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου κάνει ὁ ἀπολυτικιογράφος κάθε φορά.

Σὲ ἄλλα ἀπολυτίκια ζωγραφίζεται ἀκριβῶς ἡ ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ ὡς ἀπείρου πνεύματος. Ἡ θεολογία τῶν ἀπολυτικίων εἶναι ἀμετάθετη, μέσα σὲ μιὰ δογματικὴ ἑνότητα:

Σήμερον τῆς ἀτεκνίας δεσμὰ διαλύονται, τοῦ Ἰωακεὶμ

γὰρ καὶ τῆς Ἄννης εἰσακούων ὁ Θεός, παρ' ἐλπίδα τεκεῖν αὐτούς, σαφῶς ὑπισχνεῖται θεόπαιδα.....

(Θεοπρομήτορος Ἄννης — 9 Δεκεμβρ.).

....ὁ Χριστὸς πλάκας ἐνεχείρησε δογμάτων τοῦ Πνεύματος, δι' ὧν καταύγασον ἡμᾶς.

(Θεοφυλάκτου Ὁμολογητοῦ — 8 Μαρτ.).

.....ὡς ὁ Παῦλος τὴν κλῆσιν οὐκ ἐξ ἀνθρώπων δεξάμενος.

(Κωνσταντίνου — 21 Μαΐου).

Ἀπέχει ἐπίτηδες ἀπὸ τὸ διθυραμβικὸ ὕφος ἡ βαθύτατα συγκρατημένη ἔκφραση τῶν ἀπολυτικίων αὐτῶν. Μὲ τὴν παρεμβολὴ τῶν διαφόρων στοιχείων, ποὺ ἀναφέρονται στὸ καθένα ἀπολυτίκιο, συνέχεται ἕνας ὑμνολογικὸς συνειρμός.

Θαυμαστὴ εἶναι ἡ τάση τῆς ἀνυψώσεως, καθὼς παρίσταται ὁ Χριστιανικὸς νόμος νὰ περιορίζει τὸν ἐνσώματον ἄνθρωπον. Ὁ ἀπολυτικιογράφος συλλαμβάνει τὴν ἔννοια τῆς ἄπειρης τελειότητας μὲ τὸ συναίσθημα καὶ μὲ τὸν λόγο μαζί. Μέσα σ' ἕναν ἀτελῆ, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση του, ἀνθρώπινο βίο. ὑπογραμμίζει ὁ ποιητὴς τὶς ἀνώτερες ἀξίες καὶ τείνει πρὸς ἀνέφικτα πνευματικὰ ἀγαθά. Δὲν εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς ζωῆς, ποὺ ὑπαγορεύει τοὺς στίχους αὐτούς:

...ἐν τῷ μέλπειν τὰς ἁγίας σου εὐχάς, ἀγγέλους ἔσχες συλλειτουργοῦντάς σοι, ἱερώτατε...

(Σπυρίδωνος — 12 Δεκεμβρίου).

... ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος, εὐσεβείᾳ φυτεύσας, ἐγκρατείᾳ ἐκθρέψας, εἰς ἀρετῶν τελειότητα.

(Εὐθυμίου — 20 Ἰανουαρίου).

Ἢ αὐτό:

... ὁ τῶν δικαίων ἐχθρὸς διαρρήξας τὸν πύργον τοῦ σώματος, τὸν θησαυρὸν οὐκ ἐσύλησε τὸν τοῦ πνεύματος...

(Ἰὼβ — 6 Μαΐου).

Ἢ ἀκόμα:

... τὴν οἰκουμένην ἐστήριξας εὐχαῖς σου...

(Ἀντωνίου — 17 Ἰανουαρίου).

Ἡ παρομοίωση τὴν ἴδια ἐξυψωτικὴ τάση ἀκολουθεῖ σὲ ἄλλα τροπάρια. Καθὼς τὸ ἀπολυτίκιο ἀποτελεῖ ἕνα ἀνάθημα, ἡ πνευματικὴ αὐτὴ προσφορὰ γίνεται σὲ μιὰ προσπάθεια μετουσιώσεως. Μὲ τὴ συντομία

μάλιστα, ποὺ ἔχει ἡ παρομοίωση, δίνει ὁλόκληρη σκηνὴ σὲ λίγες ζωηρότατες γραμμές, μακρυὰ ἀπὸ κάθε φόρτο:

> ... ἀναφανέντα ἀστέρα τοῖς θαύμασιν ἄδυτον.
>
> (Θεοδοσίου τοῦ Νέου — 7 Αὐγούστου).

Ἡ ποιητικὴ εἰκόνα, καθὼς ἐκτίθεται, προσδίνει μιὰ πολὺ ἔντεχνη πλοκὴ στὸ στίχο. Στὴν εἰκόνα, καθὼς τὴ μεταχειρίζεται ὁ ἀπολυτικιογράφος, βρίσκουμε μὲ συνέπεια μιὰ μικροτάτη συνέχεια, γνώριμη στὴν Προφητικὴ φιλολογία καθὼς καὶ στὸ Εὐαγγέλιο καὶ ἕως τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Πατέρες καὶ τοὺς ὑμνογράφους. Θαρρεῖς πὼς κινητοποιεῖται τὸ προφορικὸ καὶ τὸ γραπτὸ στάδιο τῆς ἀνθρώπινης λαλιᾶς, καθὼς ἀνατρέχει ὁ ποιητὴς στὴν ἀδιάρθρωτη γλῶσσα τῶν στοιχείων τῆς φύσεως:

> ... τῆς θαλάσσης τὰ κύματα, τῶν θηρῶν τὰ ὁρμήματα χαλινώσας...
>
> (Μαρτινιανοῦ — 13 Φεβρουαρίου).

Ἔτσι μὲ τὴ θεωρία τῆς καθολικῆς τελειώσεως, τὰ ἀπολυτίκια τῶν Ὁσίων καὶ τῶν Ἁγίων στὸ ἀπέραντο πεδίο τῆς ἠθικῆς ἀναλύουν συνεχῶς τὸν ψυχικὸ βίο τοῦ ἀνθρώπου, στὰ σημεῖα ἐννοεῖται ποὺ θέλουν.

Θὰ προχωρήσουμε στ᾽ ἀπολυτίκια τῶν Μαρτύρων.

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, γιὰ νὰ χαροῦμε αἰσθητικὰ τὴ μορφὴ τῶν ἀπολυτικίων καὶ στοὺς Μάρτυρες, πρέπει νὰ εἰσδύσουμε κάθε φορὰ στὰ συναισθήματα τοῦ ποιητῆ, ν᾽ ἀναζητήσουμε τὸ πάθος ποὺ ἔγινε ποίημα, τὶς ψυχικὲς δυνάμεις καθὼς εἰρηνικὰ κινοῦνται στὴν κατασταλαγμένη ροπή τους.

Συνηθέστατα στὰ ἀπολυτίκια ἡ ποιητικὴ ὕλη ὑπακούει στὸ θέμα. Τὸ προοίμιο, ποὺ συχνὰ εἶναι προσφώνηση, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ποιήματος ποὺ εἶναι σύνολο λογικῶν προτάσεων ἢ καὶ παρεκβάσεων σὲ κάποια σημεῖα, καὶ ὁ ἐπίλογος, ποὺ κι᾽ αὐτὸς εἶναι σὰν ἐπίκληση, ἑνώνονται σ᾽ ἕνα σύνολο.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀπολυτικίου βλέπουμε τὸν προοιμιακὸ τόνο:

> Τὴν σπουδήν σου τῇ κλήσει κατάλληλον ἐργασαμένη, φερώνυμε.
>
> (Παρασκευῆς — 26 Ἰουλίου).

Καὶ σὲ ἐνδιάμεσο στίχο ἄλλοτε βλέπουμε τὴν τοποθέτηση τῆς κάθε προτάσεως, ὅπως αὐτή:

... ἔλαμψας ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τοῦ μαρτυρίου...

(Χαραλάμπους — 10 Φεβρουαρίου).

Καὶ ὁ ὑμνητικὸς ἐπίλογος στὸ τέλος τοῦ ἀπολυτικίου:

... καὶ νικηφόρος ὤφθης ἀθλητής· ὅθεν σε πίστει ἀεὶ μακαρίζομεν.

(Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου — 8 Φεβρουαρίου).

Δὲν εἶναι τυχαῖες οἱ φράσεις αὐτὲς τοῦ τέλους. Αὐτὸ συμβαίνει στὴν ὁλότητα σχεδὸν τῶν ἀπολυτικίων. Στὸ ἴδιο λ. χ. τροπάριο τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου, ποὺ μιλάει στὸ τέλος γιὰ τὸν **«νικηφόρον ἀθλητήν»**, θὰ βροῦμε προτήτερα χαρακτηρισμοὺς ποὺ ἀντιστοιχοῦν σ' αὐτόν:

Στρατολογίᾳ ἀληθεῖ **ἀθλοφόρε,** τοῦ οὐρανίου **στρατηγὸς** βασιλέως.. **ὅπλοις** γὰρ τῆς πίστεως παρετάξω ἐμφρόνως...

Ὥστε ἀπὸ τοὺς πρώτους στίχους ἕως τοὺς τελευταίους μποροῦμε ν' ἀποκαταστήσουμε μιὰν ἑνότητα. Γιατὶ ἡ ποίηση ὑπάρχει στοὺς πρώτους, στοὺς ἐνδιάμεσους καὶ στοὺς τελευταίους στίχους ἑνὸς ποιήματος, καὶ σύγχρονα σὲ ὅλο τὸ ποίημα. Εἶναι ὁμόφωνη ἡ ἐπίκληση, ποὺ διαπιστώνουμε στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀπολυτικίου, σὲ ὅλο τὸ ὑπόλοιπο μέρος του.

Τὴν παράσταση τοῦ ἀπολύτου τὴν πορίζει στὸν ἀπολυτικιογράφο ἡ θρησκευτική του πίστη, γιατὶ τὸ ἀπόλυτο αὐτὸ εἶναι ἀνάμεσα στὴν ἔννοια καὶ στὴν ἐποπτεία. Ἔτσι παράγεται ἡ αὐτοτελὴς συγκίνηση τῆς εὐχῆς:

... ἅγιαι αἱ σκηναί, αἱ δεξάμεναι τὰ πνεύματα ὑμῶν....

(Ἀκινδύνου, Πηγασίου κλπ. — 2 Νοεμβρίου).

Ἐπειδὴ θέλει ὁ ἀπολυτικιογράφος νὰ πείσει ὅτι ὅλες οἱ πράξεις καθορίζονται ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο ἐσωτερικό, στὸ ὁποῖο ἡ ἔννοια τῆς αὐθορμησίας κυμαίνεται ἀνάμεσα πραγματικότητας καὶ ποιήσεως, ἀνατρέχει σὲ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα φανερώνουν τὴ λύση ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ὕλης κατὰ διαφόρους τρόπους:

...... Λυαίου καθεῖλες τὴν δύναμιν, ἐν τῷ σταδίῳ θαρρύνας τὸν Νέστορα....

(Δημητρίου — 26 Ὀκτωβρίου).

..... ἔσωσας τοὺς ἐν σκότει τῆς εἰδωλομανίας αἴγλῃ τῶν σῶν θαυμάτων......

(Κυριακῆς — 7 Ἰουλίου).

Ἡ θρησκευτικὴ ποίηση καλεῖ πάντα σ᾿ ἕνα δυσπρόσιτο ὕψος. Ἀπὸ τὴν οὐσία της ὁπλίζεται μὲ τὴ λεπτόμερη ἀντίληψη τοῦ ὡραίου. Ἕνα κεντρικὸ σύμβολο ἀναλύεται σὲ ἐπὶ μέρους σύμβολα γιὰ νὰ μετεωρίσει περισσότερο τὴν ψυχὴ μὲ τὴ συγκίνηση.

Ἔτσι ὁ ἀπολυτικιογράφος γίνεται πιὸ συγκεκριμένος καὶ ἀντιληπτός, καθὼς οἱ εἰκόνες ἢ οἱ χαρακτηρισμοί, ποὺ μεταχειρίζεται, ξεχωρίζουν μέσα στὴ σαφῆ διαδρομὴ τοῦ ἀπολυτικίου, ποὺ τὴν κάνει σαφέστερη ἡ συντομία της:

Λίθος τίμιος τῆς Ἐκκλησίας, φυλαττόμενος ἐν τοῖς ταμείοις τοῖς οὐρανίοις.....

(Αἰμιλιανοῦ — 18 Ἰουλίου).

.... ὡς λίθους φαιδροὺς καὶ διαυγεῖς τὰ στίγματα φέρουσα σαρκός.....

(Μυρώπης — 1 Δεκεμβρίου).

....τοὺς μαργαρίτας τοῦ Χριστοῦ, μαρτύρων τοὺς ἀκρέμονας.....

(Δέκα Μαρτύρων τῶν ἐν Κρήτῃ — 23 Δεκεμβρίου).

Ἡ ἐπιμονὴ τῆς εἰκόνας, ποὺ ἀντιφεγγίζει διαρκῶς τὸ ψυχικὸ τοπίο, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπανάληψη, ποὺ εἶναι τόσο συνηθισμένη στὸ ἀπολυτίκιο, σὰ μιὰ ρυθμικὴ κωδωνοκρουσία, ἡ ὁποία καθιστᾷ τὴ μελῳδία συμμετρική:

..... ῥόδον ὡς πανεύοσμον, σῶν ἀγώνων τοῖς ἄνθεσι....

(Νεοφύτου — 21 Ἰανουαρίου)

Πρὸς τὸ ἀΐδιο ἀγαθὸ στρέφει τὸν ἀναγνώστη ἢ τὸν ἀκροατὴ τοῦ ἀπολυτικίου ὁ ποιητής του, καθὼς παριστᾷ τὰ ἐξυμνούμενα ἱερὰ πρόσωπα ν᾿ ἀποστρέφωνται τὸ ἠθικὰ καταδικασμένο κακό. Ἀπήχημα ἐνθέου ζήλου εἶναι κάποιοι στίχοι:

Ἀσκητικῶς προγυμνασθεὶς ἐν τῷ ὄρει....

(Ἀνδρέου τοῦ ἐν κρίσει — 17 Ὀκτωβρίου).

..... ἐν τῇ πηγῇ τῆς φλογός, ὡς ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ὁ ἅγιος μάρτυς Θεόδωρος ἠγάλλετο....

(Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος — 17 Φεβρουαρίου).

Ἀπολογητὴς ἑνὸς μοναχικοῦ, αὐτοεξορισμένου, λυρισμοῦ ὁ ποιητὴς τοῦ ἀπολυτικίου, δὲν φαίνεται κορεσμένος ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς συνδυασμούς. Ἀνυμνώντας Μάρτυρες δὲν γράφει ἐλεγεῖο, γιατὶ ἡ μελαγχολία δὲν πιέζει τὴν ψυχή του, καὶ δὲν τὴν κάνει ν' ἀγωνιᾷ, ἀφοῦ ξέρει νὰ λυτρώνεται μὲ τὴν ἀνάτασή της στὸν οὐρανό:

....οὐράνιον εἴληφας τὴν κληρουχίαν, σοφέ, καὶ στέφος ἀμάραντον......

(Μύρωνος — 17 Αὐγούστου).

Οὐράνιον ἐφύμνιον ἐν γῇ τελεῖται λαμπρῶς....

(Φανουρίου — 27 Αὐγούστου).

Ἡ ἐκδοχὴ τοῦ ποιητῆ τῶν ἀπολυτικίων γιὰ τὸν Θεὸ εἶναι ὅτι κατέχει τὴν τελειότητα τοῦ κόσμου, καὶ πρὸς τὴν πληρότητα αὐτὴ ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται κάθε φορά.

Καὶ ὡρισμένα ἀπολυτίκια τῶν Ἀποστόλων διαιωνίζουν ἔμμεσα αὐτὸ ποὺ ὑμνοῦν, καὶ ἡ ποίησή τους εἶναι ἐπίσης ἐνεργός, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τῶν ἀπολυτικίων τῶν Ὁσίων ἢ τῶν Μαρτύρων. Μόνο ποὺ εἶναι ἐλάχιστα ἐδῶ τ' ἀπολυτίκια. Θὰ σταχυολογήσουμε κάποια σημεῖα ποὺ σταματοῦν τὸν ἀναγνώστη:

Τὴν Ρώμην μὴ λιπὼν πρὸς ἡμᾶς ἐπεδήμησας, δι' ὧν ἐφόρεσας τιμίων ἁλύσεων.....

(Τῆς ἁλύσεως τοῦ Πέτρου — 16 Ἰανουαρίου).

Ἐκ τῆς πυρίνης αἴγλης τοῦ Πνεύματος ἐμπνευσθείς, Ἀπόστολε Φίλιππε, τὴν οἰκουμένην πᾶσαν κατεφώτισας τοῖς διδάγμασι.....

(Ἀνακομιδὴ λειψάνου Φιλίππου — 31 Ἰουλίου).

Οἱ ἴδιες παρατηρήσεις ἰσχύουν καὶ γιὰ τ' ἀπολυτίκια τῶν Προφητῶν, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς δίπλα στὴν εὐαισθησία τους ἔχουν τὴν ὁριστικότητα ἐκείνη τῆς εἰλικρινοῦς εὐλάβειας:

......γέγονας φωστὴρ καὶ θεατὴς μυστικῶν, τὰ σύμβολα ἐν σοὶ τὰ τῆς χάριτος φέρων ἐκδήλως, πάνσοφε....

(Ζαχαρίου — 5 Σεπτεμβρίου).

Παντοῦ στ' ἀποσπάσματα κηρύσσονται οἱ σχέσεις ἠθικότητας καὶ εὐδαιμονίας. Καὶ παντοῦ διαλαλεῖται στ' ἀπολυτίκια αὐτὰ ὅτι τὸ κῦρος τοῦ ἀγαθοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη φύση.

XV

Στ' ἀπολυτίκια συναντᾶμε ποικιλία μουσικῶν ἤχων. Κατὰ σειρὰ τοὺς 8 ἤχους τοὺς ἔχουμε στ' Ἀναστάσιμα ἀπολυτίκια.

Ἡ ποικιλία τῶν ἤχων μέσα στὴν ἀφθονία τῶν ὕμνων τῆς Ὑμνογραφίας δίνει ὅλους τοὺς συναισθηματικοὺς κυματισμούς, κάνει νἄχουμε τὰ καθολικὰ γνωρίσματα τῆς μουσικῆς. Εἶναι κι' ἐδῶ μιὰ συνέπεια τῶν ἀπολυτικιογράφων, ποὺ δένεται πολὺ μὲ τὴν παράδοση. Ποιὸς ξέρει, τί εἴδους συμβολισμοὶ κρύβονται κάτω ἀπ' ὅλα αὐτά, ποὺ βυθίζονται στὸ ἡμίφως τῶν παραδεδομένων, στ' ἄγνωστα βάθη τοῦ χρόνου.

Εἴχαμε τὴν περιέργεια νὰ ἐξετάσουμε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ἤχων τὰ Μηναῖα, καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέταση αὐτὴν εἴχαμε ὡς ἐξαγόμενο τὸν ἑπόμενο πίνακα ἀριθμοῦ ἀπολυτικίων στοὺς διαφόρους ἤχους:

Ἦχος	Σεπ.	Ὀκτ.	Νοέμ.	Δεκ.	Ἰαν.	Φεβ.	Μάρ.	Ἀπρ.	Μάϊος	Ἰουν.	Ἰουλ.	Αὔγ.	Σύν.
α'	4	6	1	7	10	6	2	4	2	3	10	8	63
β'	5		2	7	2	2	1		4		1	2	26
γ'	2	7	6	1	5	4		2	5	2	7	4	45
δ'	20	23	19	24	14	18	9	5	19	20	24	13	208
πλ. α'		1	1		3	1	1	2	2	2			13
πλ. β'							1						1
βαρὺς	1											1	2
πλ. δ'	4	9	10	5	4	3	2	2	5	3	5	4	56

Ἔτσι ὁ ἀσύγκριτα ἐπικρατέστερος ἦχος εἶναι ὁ δ' μὲ 208 ἀπολυτίκια. Ἀκολουθοῦν ὁ α' μὲ 63, ὁ πλάγ. δ' μὲ 56, ὁ γ' μὲ 45. Ὕστερα ὁ β' μὲ 26 καὶ ὁ πλάγ. α' μὲ 13. Καὶ ἀραιότατοι ὁ βαρὺς ἦχος μὲ 2 καὶ ὁ πλάγ. β' μὲ 1. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ κοινὰ ἀπολυτίκια τῶν ἁγίων κάθε τάξεως τὰ λογαριάζουμε στοὺς παραπάνω ἀριθμοὺς κάθε φορὰ ποὺ τὰ συναντοῦμε.

Νομίζουμε ὅτι ὁ λόγος τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ δ' ἤχου στ' ἀπολυτίκια πρέπει νὰ ὀφείλεται στὸ ὅτι εἶναι ἁπλὸ τὸ μουσικὸ διάγραμμά του, ἐνῷ σύγχρονα ἡ μελῳδία του θαρρεῖς πὼς τείνει στὴν ἀπαγγελία. Ἐπίσης οἱ διάφορες ἑορτὲς τῶν Ἁγίων, εἴτε ἀναφέρονται στὴ γέννησή τους εἴτε καὶ στὸ θάνατό τους, ἔχουν κάτι τὸ πανηγυρικὸ πάντοτε, ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἑορτασμοῦ, καὶ γι' αὐτὸ δίκαια χαρακτηρίστηκε σὲ κάποιους ἰαμβικοὺς στίχους, ποὺ πολλοὶ τοὺς ἀποδίνουν στὸν Ἰωάννη

τὸν Δαμασκηνό, «πανηγυριστὴς καὶ χορευτὴς» ὁ δ΄ ἦχος. Στ᾿ ἀπολυτίκια τοῦ δ΄ ἤχου, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ, τίθεται στὴν ἀρχὴ φθορὰ τοῦ β΄ ἤχου, ἀλλὰ τὸ μέλος τοῦ δ΄ ἤχου παραμένει ὁπωσδήποτε σ᾿ αὐτά, καὶ μόνο στὰ διαστήματα παρουσιάζεται μικρὴ μεταβολὴ πρὸς τὸν β΄, ἀλλ᾿ ἐπικρατεῖ, ἐπαναλαμβάνουμε, ὁ δ΄ ἦχος.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι οἱ πολλοὶ ἀπολυτικιογράφοι ἀποτελοῦν ἕνα πολλαπλὸ ἐγώ, ποὺ κινεῖται μὲ τὸν θρησκευτικὸ ἰδανισμό, μυστικὸ κάθε φορά, καὶ ποὺ ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσική του εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ συγκερασμένες. Εἶναι μιὰ ποιητικὴ Ἀνθολογία τὰ ἀπολυτίκια, ὅσο εἶναι καὶ μουσικὴ λύρα τῶν ἤχων.

XVI

Τὰ ἀπολυτίκια τῶν Μηναίων πρέπει νὰ τὰ συγκρίνουμε, βιαστικὰ βέβαια, μὲ τὰ Μηνολόγια. Ὅπως στὰ Μηναῖα παρατάσσονται στὴ σειρὰ τὰ τροπάρια, ἔτσι καὶ στὰ Μηνολόγια ἁπλώνονται οἱ ζωγραφισμένοι Ἅγιοι. Στὰ Μηναῖα παίζουν ρόλο τὰ Συναξάρια τῶν Ἁγίων, ἀλλὰ καὶ οἱ ζωγράφοι τῶν Μηνολογίων αὐτὰ ἐπίσης ἔχουν ὑπ᾿ ὄψη τους. Καὶ ὅπως ὁ ποιητὴς τῶν ἀπολυτικίων ἔχει πρότυπα τῆς Γραφῆς, τὸ ἴδιο καὶ ὁ ζωγράφος τῶν Μηνολογίων.

Ἀναφέρουμε δύο Μηνολόγια τοῦ Σινᾶ, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐμελέτησε λεπτομερέστατα ὁ Γ. Α. Σωτηρίου. Τὸ ἕνα εἶναι τοῦ τριμήνου Μαρτίου — Μαΐου, ἔργο τοῦ 11ου αἰῶνος. Τὸ ἄλλο εἶναι τοῦ ἑξαμήνου τοῦ Σεπτεμβρίου — Φεβρουαρίου, ἔργο τοῦ 12ου αἰῶνος. Τὸ πρῶτο παριστᾷ μαρτύρια Ἁγίων, ἐνῷ τὸ δεύτερο παρουσιάζει τὶς προσωπογραφίες τους. Οἱ ἐπιγραφὲς «ξίφει τελειοῦται», «λιθοβολούμενος» εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ γεγονότα ποὺ ψάλλονται στ᾿ ἀπολυτίκια. Ἔτσι τὰ Μηνολόγια κατὰ ἕνα τρόπο μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἐποπτικὲς παραστάσεις τῶν ἀπολυτικίων. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀμοιβαῖα ζωγράφοι τῶν Μηνολογίων καὶ ποιητὲς τῶν ἀπολυτικίων θὰ εἶχαν τὶς σχετικὲς ἐπιδράσεις τους.

Σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ἄλλωστε εἰκόνες τοῦ Σινᾶ, ἔχουν στὸ περιθώριο ὕμνους. Σὲ εἰκόνα τοῦ Σινᾶ, τοῦ ζωγράφου Πέτρου, τοῦ 13ου αἰῶνος, ποὺ εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος ἀνάμεσα σὲ Ἁγίους, ὑπάρχει ὕμνος ποὺ τελειώνει: «. . . . διὸ ἀνυμνοῦντες βοῶμεν· Χαῖρε Κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλες εἰκόνες τοῦ Σινᾶ, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἱερῶν χώρων.

XVII

Ἴσως νὰ χρειασθεῖ μιὰ παρέκβαση σχετικὴ μὲ τὰ κοντάκια ποὺ συνοδεύουν συνηθέστατα τὰ ἀπολυτίκια κάθε ἑορτῆς. Θὰ πρέπει νὰ τὰ θεωρήσουμε ὡς μιὰ συνέχεια τῶν ἀπολυτικίων, ἕνα εἶδος δεύτερης στροφῆς των. Καὶ τὸ κοντάκιο ἕνα ἱστορικὸ ἐγκώμιο τῆς ἑορτῆς εἶναι. Παλαιότερα βέβαια τὰ κοντάκια ἦσαν μεγάλα ποιήματα, μὲ πολλὲς στροφὲς καὶ μὲ τὸ ἴδιο ἐφύμνιο, ποὺ ἀντικαταστάθηκαν ἀπὸ τοὺς κανόνες.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ πρώτη μόνο στροφὴ τῶν παλαιῶν ἐκτενῶν κοντακίων ἢ ἁπλῶς ἀναγινώσκεται μαζὶ μὲ τὸν οἶκο καὶ τὸ μηνολόγιο, ὕστερ᾽ ἀπὸ τὴν ς´ ᾠδὴ τῶν κανόνων, κι᾽ ἀκόμα ὅτι ψάλλεται στὴ Λειτουργία ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἀπολυτίκιο, σύντομη καθὼς εἶναι ὅπως ἐκεῖνο, π. χ. τῆς Πέμπτης τῆς Ἀναλήψεως κ. λ. π.

Σχετίζονται τὰ κοντάκια στὴν ἔκφραση μὲ τὰ ἀπολυτίκια. Ἕνα παράδειγμα, τῆς ἑορτῆς τῆς Ἰνδίκτου — 1 Σεπτεμβρίου, δείχνει τὴν ὁμοτονία καὶ τῶν δύο στὴν προσευχή.

Στὸ ἀπολυτίκιο:

> Ὁ πάσης Δημιουργὸς τῆς κτίσεως, ὁ καιροὺς καὶ χρόνους
> ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ θέμενος, εὐλόγησον τὸν στέφανον
> τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου, Κύριε. . . .

Στὸ κοντάκιο:

> Ὁ τῶν αἰώνων ποιητὴς καὶ Δεσπότης, Θεὲ τῶν ὅλων,
> ὑπερούσιε ὄντως, τὴν ἐνιαύσιον εὐλόγησον περίοδον,
> σῴζων τῷ ἐλέει σου τῷ ἀπείρῳ, Οἰκτίρμον. . . .

Τὸ νόημα τοῦ ἀπολυτικίου καὶ τοῦ κοντακίου τῆς ἴδιας ἑορτῆς συνηθέστατα μοιάζει κι᾽ ὅταν ἀκόμα ἡ ἔκφραση εἶναι διαφορετική, ὅπως π. χ. τὸ ἀπολυτίκιο καὶ τὸ κοντάκια τοῦ Ὁσίου Μαρτινιανοῦ — 13 Φεβρουαρίου.

Πολλὲς φορὲς ὑπάρχει μεγάλη ποικιλία στὰ κοντάκια τέτοια, ποὺ ἐνῷ τὸ ἀπολυτίκιο συμβαίνει νὰ εἶναι τυπικὸ καὶ ν᾽ ἀνήκει στὴν τάξη στὴν ὁποία ὑπάγεται ὁ ὡρισμένος ἅγιος, τὸ κοντάκιό του ὡς τόσο εἶναι εἰδικὸ καὶ μάλιστα ἀξιοπρόσεχτο, ὅπως τοῦ Πατρὸς Σιλβέστρου — 2 Ἰανουαρίου ἢ τοῦ Μάρτυρος Βλασίου — 11 Φεβρουαρίου κ. λ. π.

Τὰ συστατικὰ τοῦ ἀπολυτικίου καὶ τοῦ κοντακίου τὸ περισσότερο εἶναι τὰ ἴδια. Ἐὰν δὲν εἶναι σημειωμένος πρὶν ἀπὸ τὸ κείμενό τους κάθε φορὰ ὁ χαρακτηρισμός των, σχεδὸν εἶναι ἀξεχώριστα.

XVIII

Κάποιες ἰδιότητες γενικὲς τῶν ἀπολυτικίων μᾶς ὑπολείπονται νὰ σημειώσουμε.

Περισσότερο ἀπ᾽ ὅλους τοὺς ἄλλους ὕμνους, τὸ ἀπολυτίκιο βρίσκεται σὲ στενώτερη ἐπαφὴ μὲ τὸν λαό. Ἡ ὥρα, στὴν ὁποία ψάλλεται, εἶναι πρὸς τὴν ἀνάπτυξη τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐνῷ οἱ ᾀσματικοὶ κανόνες π.χ. εἶναι στὴν ὥρα τοῦ Ὄρθρου καὶ παρακολουθοῦνται ἀπὸ λιγώτερους πιστούς. Συνιερουργοῦν τὴ στιγμὴ τοῦ ἀπολυτικίου, ποὺ τὸ ἐκκλησίασμα εἶναι οἱ πολλοί, ὁ ἱερέας καὶ ὁ ψάλτης καὶ ὁ λαός, θαρρεῖς μὲ τὴ μυστικὴ ἀπαγγελία ὁ τελευταῖος,

Στὸ ἀπολυτίκιο θὰ διακρίνουμε ἕνα ἐνεστωτικὸ σύστημα χρόνου, τὸ περισσότερο, καθὼς μιὰ πράξη νομίζεις πὼς γίνεται κι᾽ ἐξελίσσεται μπροστά μας, ἀνεξάρτητη ἀπὸ χρονικὴ βαθμίδα. Ὁ ἀπολυτικιογράφος ἔχει ὑπ᾽ ὄψη του τὴν ἀκριβῆ μελέτη τῶν δογμάτων, ὅπως τὰ βρίσκουμε στὰ ἀπολογητικὰ κι᾽ ἐξηγητικὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων.

Ἂν εἶναι ἄγνωστοι οἱ ποιητὲς τῶν ἀπολυτικίων, ὅμως γιὰ τὸν χρόνο τοὐλάχιστο τῆς συγγραφῆς ἔχουμε γιὰ κάθε περίπτωση ὡς πυξίδα τὸν αἰῶνα ποὺ ἔζησαν ἢ ποὺ ἐκηρύχθησαν Ἅγιοι τὰ ὑμνούμενα ἀπὸ αὐτοὺς ἱερὰ πρόσωπα ἢ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐγράφη ἡ ἰδιαίτερή τους Ἀκολουθία. Ἔγραψαν ἄλλα ποιήματα, ἐκτὸς ἀπὸ τ᾽ ἀπολυτίκια, οἱ ἄγνωστοι αὐτοὶ ποιητές; Ἄλλοι ναὶ καὶ ἄλλοι ὄχι.

Ὁ νόμος τῆς χριστιανικῆς ἰδέας ἑνώνει τὴν ποίηση τῶν ἀπολυτικίων μὲ τὴν ὑπόλοιπη Ὑμνογραφία. Μὲ ἁπλᾶ στοιχεῖα συνθεμένα τ᾽ ἀπολυτίκια ἀποτελοῦν θέματα καὶ παρακινήσεις, τὰ ὁποῖα δυναμώνει μιὰ δύναμη ὑπερβάσεως ἀπὸ ἕνα συμβολικὸ καὶ μονήρη μαζί λογισμό. Μιὰ ἀναπαράσταση παλλόμενη ὑπῆρξεν ἡ ἀναβρυτικὴ δημιουργία μέσα στὴ βυζαντινὴ παράδοση.

Ὅλα μαζὶ τ᾽ ἀπολυτίκια εἶναι ἕνα ποίημα, θαρρεῖς, τεμαχισμένο. Μποροῦσε ἴσως ἡ ποίηση τῶν ἀπολυτικίων νὰ ἐνορχηστρωθεῖ διαφορετικά. Νὰ γίνει κάτι ἄλλο. Ὅμως μᾶς ἀρκεῖ ὅτι ἡ φωνὴ τῶν ἀπολυτικιογράφων μᾶς ζυγώνει μὲ τὸν ἰδιάζοντα τόνο τῶν ἀπολυτικίων τους, μ᾽ ἕναν ὁλότελα δικό της ποιητικὸ ἦχο.

Τὰ νήματα ποὺ συνδέουν τ᾽ ἀπολυτίκια εἶναι ἀνάλαφρα καὶ ποτὲ δὲν γίνονται βαρειά, ἔτσι ὥστε, ἐνῷ τὸ κάθε ἀπολυτίκιο ἔχει τὴ δική του ἀναπνοή, ὅλα μαζὶ ἀπαρτίζουν ἕνα ᾆσμα.

ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ
ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

λ'

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΜΑΡΙΩΤΙΣΣΗΣ». *)

14) φ. 612α—616α «Ἀποκρίσεις κανονικαὶ Τιμοθέου τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἑνὸς τῶν ρν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντων».

15) φ. 616α—620β «Προσφώνημα Θεοφίλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τῶν Θεοφανείων ἐπιστάντων ἐν Κυριακῇ».

16) φ. 620β—623β «Ἐπιστολὴ Κανονικὴ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας πρὸς Δόμνον».

17) φ. 623β—624α «Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: ἐκ τῶν ἐμμέτρων αὐτοῦ ποιημάτων περί τοῦ τίνα χρῆ ἀναγινώσκεσθαι βιβλία, τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης».

18) φ. 624α—625β «Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως».

19) φ. 625β—627α «Ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ Γενναδίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἁγίας Συνόδου πρὸς ἅπαντας τοὺς ὁσιωτάτους Μητροπολίτας καὶ πρὸς τὸν Πάπα Ρώμης».

---

*) **(Συνέχεια ἐκ τῆς 93ης σελίδος τοῦ ΚΕ' τόμου, ἔτ. 1950).**

20) φ. 627α—627β «Ἐκ τῆς πρὸς τὴν Νικόπολ(ιν) ἐπιστολῆς Μ. Βασιλείου».

Ἐν τέλει, δι᾽ ἄλλης χειρός: «ἐκ τῶν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς Θεοτόκου τῆς ἐν Χάλκῃ καὶ ὁ ἀποστερήσας ἔσται κατάρατος καὶ ταῖς συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπόδικος».

(Ὑπογρ.) «ὁ Πρ. Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος»

(15) ΑΡΙΘΜ. 15

Ὀνομασία

«Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι μετὰ σχολίων».

Ἐποχὴ

ΙΑ αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 8,32×0,22,5 φύλ. 227.

Στίχοι σελ. 39. σελ. μονόστηλοι.

Δέσιμον ἐκ δέρματος ὑπερύθρου ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιεχόμενον

Ἐν τῷ φύλ. 1α, τοῦ ὁποίου ἡ γραφὴ λίαν δυσανάγνωστος, ὑπάρχει περιγραφὴ τοῦ βίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἐν τῷ ἀρχικῷ γράμματι 1β, ἐντὸς πλαισίου (Α) ἀπεικονίζεται ἐν μικρογραφίᾳ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰ. Χριστοῦ. Ἐν τῷ φ. 3α διὰ νεωτέρας γραφῆς: «Βιβλίον Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τῆς Παναγίας τῆς ἐν νήσῳ Χάλκης».

(16) ΑΡΙΘΜ. 16

Ὀνομασία

«Γρηγορίου τοῦ ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ τοῦ Θεολόγου λόγοι 16 [22]).

---

[22]) Ὁ Μητρ. Π. Παραθυμίας Ἀθηναγόρας ἐκ παραδρομῆς ἀναφέρει ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ ὑπάρχουν 115 λόγοι. (Βλ: Ἐπετηρ. Βυζαντιν. Σπουδῶν τόμ. Ι. σ. 259).

Ἐποχή

I αἰῶνος.

Διαστάσεις

Μεμβρ. 0,31,5×0,24 φ. 274α.

Στίχοι σελ. 29. Σελίδες δίστηλοι. Διατήρησις καλή.

Δέσιμον ἐκ ξυλίνων πλακῶν μετὰ δέρματος. Γραφὴ ἀρίστη.

Περιεχόμενον

Κῶδιξ πολύτιμος. Εἶναι κεκοσμημένος μετὰ ποικιλμάτων ἐξόχου τέχνης καὶ μετὰ σπανίων ἀριστοτεχνικῶν μικρογραφιῶν [23]. Τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἑκάστης παραγράφου εἶναι χρυσᾶ.

---

[23]) Εἰς τὴν διαλεύκανσιν τῆς ἱστορίας τῆς εἰκονογραφίας σπουδαίως συμβάλλουσι τὰ εἰκονογραφημένα χειρόγραφα τῶν διαφόρων αἰώνων, τὰ μικρογραφικὰς περιέχοντα εἰκόνας.

Ὡς τὰ διασημότερα τῶν μικρογραφικαῖς εἰκόσι κεκοσμημένων τοιούτων χειρογράφων ἀναφέρονται, παρὰ τῶν Χριστιανῶν ἀρχαιολόγων τῶν ἐνδιατριψάντων εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν χειρογράφων, τὰ ἀκόλουθα:

α) Τὸ συριακὸν Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Rabula κατὰ τὸ ἔτος 586. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο φυλάσσεται ἐν τῇ Λαυρεντινῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας, περιέχει δὲ ἐν τέλει τοῦ κειμένου δέκα καὶ τέσσαρα φύλλα μετὰ μικρογραφικῶν εἰκόνων.

β) Τὸ ἐν Rossano τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας διατηρούμενον χειρόγραφον τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων τοῦ VI αἰῶνος καὶ περιέχον σειρὰν μικρογραφικῶν εἰκόνων ἐξόχου τέχνης.

γ) Τὸ ἐν τῷ Κολλεγίῳ Corpus Cristi - Cambridge διατηρούμενον Λατινικὸν Εὐαγγέλιον περιέχον μικρογραφικὰς εἰκόνας τῶν θαυμάτων καὶ τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου.

δ) Ἓν τεμάχιον βιβλίου τῆς Γενέσεως, (χειρόγραφον τοῦ V αἰῶνος), περιέχον τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ μικρογραφικὰς εἰκόνας. Τὸ ἐν λόγῳ φυλλάδιον εὑρίσκετο ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης.

ε) Βιβλίον Γενέσεως, (χειρόγραφον τοῦ V αἰῶνος), διατηρούμενον ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ καὶ περιέχον διακοσίας πεντήκοντα μικρογραφικὰς εἰκόνας.

στ) Τὸ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ φυλλαττόμενον χειρόγραφον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περιέχον πεντήκοντα τέσσαρας μικρογραφικὰς εἰκόνας.

ζ) Τὰ δύο ἀντίτυπα τῆς χριστιανικῆς τοπογραφίας, Κοσμᾶ τοῦ Ἰνδικοπλεύστου, διατηρούμενα τὸ μὲν ἐν τῇ τοῦ Βατικανοῦ Βιβλιοθήκῃ, τὸ δὲ ἐν τῇ Λαυρεντιανῇ τῆς Φλωρεντίας, καὶ

η) Τὸ χειρόγραφον τοῦ Ὠσηέ, ὅπερ ἀπόκειται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἄλλα.

Ἐν τῷ φ. 1β: «τάδ' ἔνεισιν ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ» καὶ ἐντὸς κύκλων τῶν ὁποίων ἡ περιφέρεια εἶναι κυανῆ καὶ περιβάλλεται ὑπὸ δύο χρυσῶν κύκλων, ὑπάρχουσι διὰ χρυσῶν γραμμάτων αἱ πρῶται ὀκτὼ ἐπιγραφαὶ τῶν λόγων, ὡς καὶ ἐν τῷ φ. 2α διὰ τῆς αὐτῆς ἐκθέσεως αἱ λοιπαὶ ὀκτώ.

Ἐν τῷ φ. 2β: ἐντὸς ἀριστοτεχνικοῦ ὀρθογωνίου πλαισίου, διὰ σταυρῶν κεκοσμημένου, ἐξαισία ἔγχρωμος εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Αὕτη παριστᾷ τὸν ἅγιον καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ κρατοῦντα διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς μεμβράνην, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς γραφίδα, ἣν ἐμβάπτει εἰς μικρόν τι δοχεῖον. Ἔναντι εἰς ἀπόστασίν τινα εὕρηται ἐν εἴδει ἀναλογίου γραφεῖον. Ἄνωθεν τοῦ ἁγίου ἐντὸς δύο κύκλων ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένων δι' ἀρκετῆς ἀποστάσεως ὑπάρχουν: ὁ Ἅγιος Γρηγόριος (α' κύκλος) ὁ Θεολόγος (β' κύκλος). Ἡ μορφὴ τοῦ ἁγίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀριστούργημα μικρογραφικῆς τέχνης.

Ἐν τῷ φ. 3α ἐντὸς καλλιτεχνικοῦ ὀρθογωνίου πλαισίου: «τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸ Πάσχα.....» (φ. 3α—5β) [24]).

Κάτωθεν τοῦ ὡς ἄνω πλαισίου τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ λόγου Α ἀποτελεῖται ἀπὸ ἔγχρωμον μικρογραφίαν θαυμασίαν παριστῶσαν: τὸ μὲν ἓν σκέλος τοῦ γράμματος τὸν Χριστὸν ἐξερχόμενον τοῦ τάφου καὶ κρατοῦντα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς σταυρόν, τὸ δὲ ἕτερον σκέλος τὴν Μαγδαληνὴν καὶ νεκρόν τινα, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς διὰ τῆς δεξιᾶς ἐγείρει ἐκ τοῦ μνημείου. Ἄνωθεν τῆς παραστάσεως, ἀριστερά, ὑπάρχει μορφὴ ἀγγέλου.

Ἐν τῷ φ. 5β ἐντὸς καλλιτεχνικοῦ πλαισίου σχήματος Π: «τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ Πάσχα λόγος δεύτερος» (φ. 5β—26β).

Κάτωθεν τοῦ ὡς ἄνω πλαισίου τὸ πρῶτον γράμμα Ε παριστᾷ τὸν Ἅγ. Γρηγόριον καθήμενον πρὸ μικροῦ ἀναλογίου, ἄνωθεν δὲ δεξιὰ ὑπάρχει χεὶρ εὐλογοῦσα.

Ἐν τῷ φ. 27α ἐντὸς καλλιτεχνικοῦ πλαισίου: «τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν [25]) καὶ περὶ ἐγκαινίων καὶ εἰς τὸν μάρτυρα Μάμαντα» (φ. 27α—33β).

---

[24]) Ἑλλην. Πατρολ. Migne τόμ. 35 στήλ. 396—408.

[25]) Αὐτόθι τόμ. 36 στήλ. 608—624.

Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ λόγου Ε παριστᾷ τὸν ἅγιον Γρηγόριον καθήμενον καὶ ἔχοντα ἔναντι αὐτοῦ τὸν Μάμαντα, ἄνωθεν δὲ χεὶρ εὐλογοῦσα τὸν μάρτυρα.

Ἐν τῷ φ. 33β «τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστὴν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον» [26] (φ. 33β—45α). Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ λόγου Π ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο στήλας καθέτους, αἱ ὁποῖαι στῆλαι σχηματίζουσι ἀνὰ ἓξ πρόσωπα τῶν ἀποστόλων. Ἐκ τούτου οἱ δύο τελευταῖοι εἰς τὴν βάσιν κάθηνται· ἄνωθεν ἡμικυκλικῶς ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ἐν τῷ φ. 45α ἐντὸς καλλιτεχνικοῦ πλαισίου «τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους» [27] (φ. 45α—55β). Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ λόγου Τ, παριστᾷ ἐν μικρογραφίᾳ τοὺς Μακκαβαίους.

Ἐν τῷ φ. 56α ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀνωτέρω, ποικίλματος: «τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν μάρτυρα Κυπριανὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκων. Μετὰ μίαν τῆς μνείας ἡμέραν» (φ. 56α—68α). Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ λόγου Μ. παριστᾷ ἐν ἐγχρώμῳ μικρογραφίᾳ τὸν Ἅγιον Κυπριανὸν μετὰ ὁσίας τινὸς γυναικός.

Ἐν τῷ φ. 68α ἐντὸς ποικίλματος: «τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανὸν» [29] (φ. 68α—78β). Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ λόγου Τ ἀποτελεῖ ἔγχρωμον μικρογραφίαν τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου· ἔναντι δὲ αὐτοῦ, ἐν μικρῷ σχήματι, ἵσταται ὁ Ἰουλιανός.

Ἐν τῷ φ. 78β ἐντὸς ποικίλματος: «τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» [30] (φ. 78α—89α). Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ λόγου Χ παριστᾷ τὴν γέννησιν, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ποιμένας, τὸν Ἰωσὴφ καὶ τοὺς μάγους.

(Συνεχίζεται)

---

[26]) Ἔνθ' ἀνωτ. στήλ. 428—456.

[27]) Ἔνθ' ἀνωτ. τόμ. 35, στήλ. 912—933.

[28]) Αὐτόθι στήλ. 1169—1197.

[29]) Αὐτόθι στήλ. 1044—1064.

[30]) Ἑλλ. Πατρολογία Migne τόμ. 36, στήλ. 312—356.

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Τὸ ἐν τῷ τεύχει τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου δημοσιευθὲν ἀπαντητικὸν πρὸς τὸν Μακ. Πατριάρχην Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας κ. Ἀλέξιον ἐν σχέσει πρὸς τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γράμμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀποφάσει τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου διεβιβάσθη πάσαις ταῖς ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξοις Αὐτοκεφάλοις Ἐκκλησίαις, πρὸς γνῶσιν.

Κατωτέρω καταχωρίζονται:

α') Τὸ πρὸς ἁπάσας τὰς Ὀρθοδόξους Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας διαβιβαστικὸν τῆς Ἐκκλησίας γράμμα καὶ

β') αἱ εἰς τὸ ὡς ἄνω διαβιβαστικὸν γράμμα ληφθεῖσαι ἀπαντήσεις τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Χριστοφόρου καὶ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου, μετὰ τῶν συνημμένως ἀποσταλέντων ἀντιγράφων τῶν πρὸς τὸν Μακ. Πατριάρχην Μόσχας κ. Ἀλέξιον ἀποσταλεισῶν ὑπ' αὐτῶν ἀπαντήσεων:

Α') Τὸ διαβιβαστικὸν τῆς Ἐκκλησίας γράμμα:

Ἀριθμ. Πρωτ. 104.

Μακαριώτατε καὶ Ἁγιώτατε Πάπα καὶ Πατριάρχα Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητὲ καὶ περιπόθητε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Χριστοφόρε, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ἐξ ἀποφάσεως τῆς περὶ ἡμᾶς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἐγκλείστως ὧδε διαβιβάζομεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγαπητῇ καὶ περισπουδάστῳ Μακαριότητι, ἐν ἀντιγράφῳ, γράμμα ἡμῶν, ὅπερ ἄρτι ἀπελύσαμεν πρὸς τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας κ. Ἀλέξιον, ἀ-

παντῶντες τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἀδελφῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσσίας εἰς γράμμα αὐτῆς περὶ τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπὸ 11ης Ἰουλίου τοῦ παρελθόντος ἔτους κεχρονολογημένον, σταλὲν δὲ ὑπ᾽ αὐτῆς, καθ᾽ ἃ ἐν αὐτῷ δηλοῦται, καὶ πᾶσι τοῖς σεβασμίοις Προκαθημένοις τῶν Ἀδελφῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ταῖς Ἁγιωτάταις Ἀδελφαῖς Ἐκκλησίαις εἰσὶν ἐπακριβῶς γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν κανονικὴν ἐν ἔτει 1924 ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, πῶς δηλονοῦν ὁ καθ᾽ ἡμᾶς Ἁγιώτατος Οἰκουμενικὸς Θρόνος, λόγῳ τε τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐν Πολωνίᾳ ἐκκλησιαστικὴν περιοχὴν δεσμῶν καὶ ἐν τῇ ἀπὸ τῶν ἱερῶν Κανόνων καὶ τῆς μακραίωνος πράξεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπορρεούσῃ ἰδιαζούσῃ ἐν τῷ συστήματι τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν θέσει καὶ εὐθύνῃ αὐτοῦ τοῦ συντρέχειν καὶ συναντιλαμβάνεσθαι ταῖς ἐμπεριστάτοις ἐκκλησιαστικαῖς περιοχαῖς, ηὐλόγησε κατὰ Νοέμβριον μῆνα τοῦ ἔτους ἐκείνου τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐμφανισάσης πάσας τὰς πρὸς τοῦτο προβλεπομένας κανονικὰς προϋποθέσεις.

Ὡσαύτως καλῶς τυγχάνουσι γνωστὰ ταῖς Ἀδελφαῖς Ἐκκλησίαις καὶ τὰ μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ αὐτοκεφάλου ἐφεξῆς περὶ τὴν Ἀδελφὴν Ὀρθόδοξον ἐν Πολωνίᾳ Ἐκκλησίαν γενόμενα, ἤτοι ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν πῶς τὸ εὐλογηθὲν τότε αὐτοκέφαλον αὐτῆς ἀνεγνώρισαν πᾶσαι αἱ Ἁγιώταται Ἀδελφαὶ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, προελθοῦσαι εἰς κανονικὴν μετ᾽ αὐτῆς ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐποικοινωνίαν, συμπαρακαθήσασαι δ᾽ ἅμα μετ᾽ αὐτῆς ἐν τῇ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει συγκροτηθείσῃ ἐν ἔτει 1930 Προπαρασκευαστικῇ Διορθοδόξῳ Ἐπιτροπῇ, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ πῶς τὸ αὐτὸ εὐλογηθὲν αὐτοκέφαλον παρέσχε τῇ ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ πάσας τὰς δυνατότητας πρός τε περιφρούρησιν καὶ πρὸς περαιτέρω ἀνάπτυξιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς ζωῆς, τοῦ κανονικοῦ καὶ ὑπὸ πασῶν τῶν Πατριαρχικῶν καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν ἀνεγνωρισμένου ἀρχηγοῦ αὐτῆς Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας κυρίου Διονυσίου ἐπὶ ὁλόκληρον εἰκοσιπενταετίαν εὐόρκως ἐπιτελέσαντος τὴν ἱερὰν αὐτοῦ διακονίαν, καὶ ἀγωνισαμένου ὑπέρ τε τῆς διατηρήσεως τοῦ χριστωνύμου πληρώματος ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει καὶ ἀρετῇ ἀπὸ τῶν κυκλούντων αὐτὸ παντοίων κινδύνων καὶ ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς καθόλου τῶν αὐτόθι ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ἐσμὲν βέβαιοι ὅτι καὶ ἡ Ὑμετέρα σεβασμία καὶ περιπόθητος Μακαριότης καὶ ἡ κατ᾽ αὐτὴν Ἁγιωτάτη Ἐκκλησία, τὰ ἱστορικὰ καὶ κανονικὰ ταῦτα γεγονότα ἔχουσα ὑπ᾽ ὄψει, ἐν τῇ πρὸς τὸν Μακαριώ-

τατον Πατριάρχην Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας κ. Ἀλέξιον ἀπαντήσει αὐτῆς, μέλλει ἵνα στηρίξῃ τὴν κανονικὴν τάξιν καὶ ἐπιδείξηται ἅμα τὸ ὑπὲρ τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου τῆς ἐν Πολωνίᾳ ἀδελφῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κ. Διονυσίου ἐπιβεβλημένον ἀδελφικὸν ἐνδιαφέρον, πολύτιμον οὕτω παρέχουσα ἐξυπηρέτησιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος καὶ τῆς εἰρήνης ἐν τῷ σώματι τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Δεόμενοι δὲ τοῦ Κυρίου ὅπως κρατύνῃ καὶ αὔξῃ πάντοτε τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἁγίᾳ Αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ στηρίζῃ τοὺς Ποιμένας Αὐτῆς ἐν τῇ πολυευθύνῳ ἱερᾷ διακονίᾳ αὐτῶν, προσαγορεύομεν μετ᾽ ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ τιμῆς τὴν Ὑμετέραν γερασμίαν Μακαριότητα, καὶ τὰ ἔτη Αὐτῆς ὡς πλεῖστα, ὑγιεινὰ καὶ εὐφρόσυνα παρ᾽ Αὐτοῦ ἐξαιτούμενοι διατελοῦμεν.

αϡν′ Μαρτίου γ′.

Τῆς Ὑμετέρας γερασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως **Ἀθηναγόρας.**

Β′) Τὸ ἀπαντητικὸν εἰς τὸ ὡς ἄνω διαβιβαστικὸν τῆς Ἐκκλησίας Γράμμα τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Χριστοφόρου:

Ἀριθμ. Πρωτ. 971.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῇ 17ῃ Μαΐου 1950.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΑι
Τῷ Παναγιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Κων/λεως
Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ
Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ
Πάσης Ἀφρικῆς
ἀσπασμὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ.

Τὸ ὑπ᾽ ἀριθ. 104 καὶ χρονολογίαν 3ης παρελθόντος Μαρτίου ἀδελφικὸν Γράμμα τῆς Ὑμετέρας Θεοτιμήτου Παναγιότητος, μόλις κατ᾽ αὐτὰς ἐλάβομεν.

Πρόκειται ἐν αὐτῷ περὶ τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθο-

δόξου Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον τελευταίως ἡ Α. Μακαριότης ὁ ἐν Χριστῷ Ἀδελφὸς ἡμῶν κ. Ἀλέξιος, Πατριάρχης Μοσχοβίας καὶ πάσης Ρωσσίας ἐξεφώνησεν ὡς αὐτὸς μόνος δικαιοῦχος εἰς τοῦτο. Ἐλάβομεν δ' ὡσαύτως συνημμένως τῷ ὡς ἄνωθι Γράμματι καὶ ἀντίγραφον διαμαρτυρίας τρόπον τινὰ παρὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος διὰ τὴν—ὡς δικαίως χαρακτηρίζει ταύτην—ἀντικανονικὴν ἐπέμβασιν τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου κ. Ἀλεξίου εἰς τὴν αὐτοκεφαλοποίησιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Πολωνίᾳ.

Εἰς ταῦτα ἀπαντῶντες πληροφοροῦμεν Αὐτήν, ὅτι, καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ἄδικον ἐπέμβασιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς αὐτοκεφαλοποιήσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Πολωνίας ἐνήργησεν ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης κ. Ἀλέξιος. Τοῦτο δὲ **πρῶτον,** διότι κατὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐν τῇ ὅλῃ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ κρατήσασαν παράδοσιν, τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως αὐτὸ καὶ μόνον ἀνεκήρυττε μέχρις ἐσχάτων τὰς ὑπ' αὐτὸ Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ὡς Αὐτοκεφάλους, ὅσαι ἐδικαιοῦντο, λόγῳ μεγάλης ἀκμῆς καὶ εὐρυχωρίας, ν' ἀνακηρύττωνται τοιαῦται, ἀνεγνωρίζετο δὲ ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπὸ πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ἁγίων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὡς κανονικὴ καὶ νόμιμος. **Δεύτερον** δὲ διότι προκειμένου περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Πολωνίας, παρὰ τὴν μετὰ τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας γειτνίασιν, ὅλη ἡ Χώρα αὕτη μετ' ἄλλων γειτονικῶν Χωρῶν προσῆλθεν, ὡς γνωστόν, εἰς τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῶν γνωστῶν δύο Ἱεραποστόλων Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου. Καὶ τὰ δύο ταῦτα ὡς ἀρχὴ ἐξαρτήσεως καὶ ἐπικρατήσεως ἐγένοντο δεκτὰ ὑπὸ τῆς πράξεως τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας μέχρι καὶ σήμερον, ἡ δὲ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, **ταύτῃ ἀκριβῶς τῇ παραδόσει κατακολουθοῦσα,** ἀπὸ τοῦ 1925 ἤδη ἀνεκήρυξε τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν Πολωνίας Αὐτοκέφαλον μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μακαριώτατον Μητροπολίτην Βαρσοβίας κ. Διονύσιον, ὅστις εἰς πολλὰς ἔκτοτε περιστάσεις ὡς ὁμότιμος μετὰ τῶν λοιπῶν Προέδρων τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἀνεγνωρίσθη, ὑφ' ὅλης δὲ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ διὰ Γραμμάτων, καὶ καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον ὡς τοιοῦτος ἐτιμήθη.

Μετὰ τὰ ἄνωθι εὑρίσκομεν λογικὴν καὶ δικαίαν τὴν πρότασιν τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, ἵνα ἐν τῇ πρὸς τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην Μόσχας καὶ Πάσης Ρωσσίας κ. Ἀλέξιον ἀπαντήσει ἡμῶν στηρίξωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἄνωθι ἐκτεθεῖσαν κανονικὴν τάξιν, ἀναγνωρίζοντες τὸ δικαίωμα καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἰς μόνον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Τελευτῶντες πληροφοροῦμεν τὴν Ὑμετέραν Θεόστεπτον Κορυφήν, ὅτι πράγματι ἐλάβομεν ἐκ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξίου ἐπιστολὴν, ἀναγγέλλουσαν ἡμῖν τὴν ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Ρωσσίας κήρυξιν τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Πολωνικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τότε μὴ γνωρίζοντες τὴν ἐπὶ τούτου στάσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἠρκέσθημεν ἵνα ἀπαντήσωμεν ἁπλῶς ὅτι ἐλάβομεν τὴν ἐπιστολήν. Ἀντίγραφον τῆς ἀπαντήσεως ταύτης ἐσωκλείομεν ἐνταῦθα πρὸς γνῶσιν.

Ἐπὶ τούτοις, φιλήματι ἁγίῳ κατασπαζόμενοι τὴν φιλτάτην ἡμῖν Ὑμετέραν Παναγιότητα, διατελοῦμεν.

† Ὁ Ἀλεξανδρείας Χριστοφόρος
ἀγαπητὸς ἐν Χῷ Ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος.

Γ') Ἡ ἀπάντησις τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Χριστοφόρου πρὸς τὸν Μακ. Πατριάρχην Μόσχας καὶ πάσης Ρωσσίας κ. Ἀλέξιον:

Ἀριθμ. Πρωτ. 978.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῇ 18ῃ Μαΐου 1950.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ

Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας
καὶ Πάσης Ἀφρικῆς

ΑΛΕΞΙΩι

Τῷ Μακαριωτάτῳ Πατριάρχῃ Μοσχοβίας,
Πάσης Ρωσσίας καὶ τῶν Ὑπερβορείων Μερῶν,
ἀσπασμὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ὑπὸ χρονολογίαν 11ης Ἰουλίου τοῦ παρελθόντος ἔτους γραφεῖσαν Ἡμῖν ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας περιποθήτου Μακαριότητος ἐπιστολήν, δι᾿ ἧς παρείχετο Ἡμῖν ἡ πληροφορία, «ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ρωσσικὴ Ἐκκλησία, συνῳδὰ τῷ ἀπὸ 22ας Ἰουνίου 1949 Πρακτικῷ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ κατόπιν σχετικῆς αἰτήσεως τῆς Πολωνικῆς Ἐκκλησίας, ἐδωρήσατο ταύτῃ δικαιώματα Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι Μητροπολίτης ἐν ἐνεργείᾳ ὠνομάσθη καὶ προεδρεύει ἤδη προσωρινῶς ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μπέλστοκ καὶ Μπὰλ κ. Τιμόθεος», Ἡμεῖς ἀπαντῶντες, ὡς ἐνθυμεῖται Αὕτη, διὰ τῆς ὑπὸ χρονολογίαν 29ης Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπιστολῆς, ἠρκέσθημεν, ἵνα μόνον βεβαιώσωμεν τὴν παρ᾿ Ἡμῶν λῆψιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, οὐχὶ δὲ καὶ ἀναγνωρίσωμεν τὰ παρὰ τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος καὶ τῆς περὶ Αὐτὴν Ἱερᾶς Συνόδου, ὡς συμφώνως πρὸς τὴν κανονικὴν ζωὴν τῆς Ἁγίας Ὀρθοδόξου Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας γενόμενα.

Ἤδη ὅμως, μόλις κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας λαβόντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀδελφικὴν ἐκ μέρους τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ ἡμῶν κ. Ἀθηναγόρου ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ζωηρὰ ἐκδηλοῦται διαμαρτυρία κατὰ τῆς ἀπροόπτου πρὸ ἔτους ἐπεμβάσεως τῆς Ρωσσικῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἄνευ τινὸς δισταγμοῦ, ἐσπεύσαμεν καὶ ἀπηντήσαμεν Αὐτῷ, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ Αὐτοῦ Παναγιότης δικαίως μὲν θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας ἀδελφικῆς ἀγάπης ἐπέμβασιν εἰς τὴν Αὐτοκεφαλοποίησιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας, ὑπάρχουσαν ἤδη καὶ κανονικῶς ἐνεργηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἀντικανονικὴν καὶ ὅλως ἀντιφερομένην πρὸς τὴν ἀνέκαθεν Πρᾶξιν καὶ σχετικὴν παράδοσιν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τὴν δὲ μετὰ τοῦτο αὐθαίρετον αἴτησιν τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ἱερᾶς Συνόδου παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἵνα ἐκ ταύτης λάβῃ τὸ αὐτοκέφαλον καὶ τὴν ταὐτόχρονον εἰς τὴν προεδρείαν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ἀντικατάστασιν τοῦ Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Πολωνίας κ. Διονυσίου ὡς πᾶν ἄλλο ἢ ἐπιτρεπομένην.

Ταῦτα ἀγγέλλοντες τῇ Ὑμετέρᾳ Θεοστέπτῳ Πατριαρχικῇ Κορυφῇ, ἀφοῦ πρότερον παρακαλέσωμεν Αὐτήν, ἵνα, εἰ δυνατόν, ἀποδεχθῇ τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προηγηθέντα ὡς μόνα κανονικὰ καὶ νόμιμα, κατασπαζόμεθα εἶτα Αὐτήν τε καὶ τὴν περὶ Αὐτὴν Ἁγίαν Σύνοδον φιλήματι ἁγίῳ, καὶ διατελοῦμεν.

† Ὁ Ἀλεξανδρείας **Χριστοφόρος**

Ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ ὅλως πρόθυμος,

Δ') Τὸ ἀπαντητικὸν εἰς τὸ διαβιβαστικὸν τῆς Ἐκκλησίας Γράμμα τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου :

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ.

Παναγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὲ Πατριάρχα, λίαν ἡμῖν ἀγαπητὲ καὶ περισπούδαστε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ Κύριε Ἀθηναγόρα, τὴν Ὑμετέραν Γερασμίαν Παναγιότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ἀγάπῃ ἀδελφικῇ ἐδεξάμεθα τὰ ἀπὸ 3ης Μαρτίου ἐνεστῶτος ἔτους καὶ ὑπ' ἀρ. 104 τίμια καὶ σεπτὰ Γράμματα τῆς Ὑμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος, διαλαμβάνοντα περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ἁγιωτάτης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, μετὰ τοῦ συναποσταλέντος ἀντιγράφου ἐπιστολῆς Αὐτῆς πρὸς τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην Μόσχας καὶ

πάσης Ρωσσίας κύριον Ἀλέξιον, γράψαντα Αὐτῇ καὶ ἀνακοινωσάμενον πράξεις τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τὴν ἀπάντησιν δ᾽ ἥκοντες γνωρίζομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Θεοτιμήτῳ Κορυφῇ ὅτι τὴν αὐτὴν ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας λαβόντες καὶ ἡμεῖς παρὰ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀλεξίου, ἀνεβάλομεν τὴν εἰς αὐτὴν ἀπάντησιν, ἀναγκαῖον καὶ λυσιτελὲς ἡγούμενοι, συνῳδὰ τῇ κρατησάσῃ τάξει, ἵνα ἐν παντὶ γενικῆς φύσεως ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι πρώτη τὸν λόγον ἔχῃ ἡ Πρωτόθρονος Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία.

Ἄρτι δὲ παραλαβόντες τὰ ὡς ἄνω Γράμματα τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος, ἐξ ὧν ἐπληροφορήθημεν, ὅτι ἀπήντησεν ἤδη Αὕτη εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου Ρωσσίας, τὸ καθῆκον ἐπιτελοῦντες, ἐσπεύσαμεν καὶ ἡμεῖς δοῦναι τὴν ὀφειλομένην ἀπάντησιν εἰς τὴν Αὐτοῦ Μακαριότητα, οὐδενὸς ἄλλου κηδόμενοι ἢ τῆς κανονικῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρήνης ἐν ταῖς Ἁγίαις Ὀρθοδόξοις Ἐκκλησίαις καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέποντες, ἢ εἰς στήριξιν τούτων καὶ κράτυνσιν ἐν τῷ σώματι τῆς Ἁγίας Ὀρθοδοξίας.

Ἐσωκλείοντες δ᾽ ὧδε ἀντίγραφον τῆς ἀπαντήσεως ἡμῶν ταύτης, θερμῶς δεόμεθα τοῦ ἀοράτου Ἀρχιποίμενος, ὅπως σκέπῃ τὴν Ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, χαρίζηται δὲ τῇ Ὑμετέρᾳ Θεοδοξάστῳ Κορυφῇ τὴν βοήθειαν Αὐτοῦ, ἀντίληψιν καὶ ἐνίσχυσιν, καὶ ἀσπαζόμενοι Αὐτὴν καὶ αὖθις ἐν φιλήματι ἁγίῳ διατελοῦμεν.

Ἐν τῇ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῇ, τῇ 19ῃ Μαΐου 1950.

Τῆς Ὑμετέρας Γερασμιωτάτης Παναγιότητος
ὅλως πρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
(Ὑπ.) † Ὁ Κύπρου **Μακάριος.**

Ε᾽) Ἡ ἀπάντησις τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Μακαρίου πρὸς τὸν Μακ. Πατριάρχην Μόσχας κ. Ἀλέξιον:

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ.

Μακαριώτατε Μητροπολῖτα Μόσχας καὶ Πατριάρχα πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, λίαν ἡμῖν ἀγαπητὲ καὶ περισπούδαστε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, Κύριε Ἀλέξιε, τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Ἐκομισάμεθα ἀσφαλῶς τὴν ἀπὸ 11ης Ἰουλίου 1949 ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας Γερασμίας Μακαριότητος, ἀνακοινουμένης ἡμῖν ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τὴν ἀπάντησιν προαγόμενοι ἀγγέλλομεν τῇ Ὑμετέρᾳ Μακαριότητι ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτη Ἐκκλησία, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, γινώσκει τὴν ἐν Πολωνίᾳ Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἤδη ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1924 αὐτοκέφαλον, κανονικῇ ἀποφάσει καὶ πράξει τῆς Πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἐπίσης καὶ κανονικὸν καὶ νόμιμον αὐτῆς ἔκτοτε Πρόεδρον, τὸν Μακαριώτατον Μητροπολίτην Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας κύριον Διονύσιον.

Οὐδενὸς ὑπάρχοντος λόγου, ἵνα ἀγνοήσωμεν, τοὐναντίον δ' ἀπολύτως ἐπιβαλλομένου, ἵνα στηρίξωμεν τὴν ἐν Πολωνίᾳ ἀπὸ τοῦ 1924 κρατοῦσαν κανονικὴν τάξιν, παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, ὅπως, ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ Αὐτῆς καὶ τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας ἀφοσιώσει πρὸς τὰς σεπτὰς παραδόσεις τῆς Ἁγίας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῇ πολλῇ Ὑμῶν πρὸς τὴν Μητέρα Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἀγάπῃ καὶ τιμῇ, εὐαρεστηθῇ ἀναγνωρίσαι καὶ αὐτὴ τὴν κανονικὴν ταύτην τάξιν καὶ εἰς κατοχύρωσιν ταύτης συντελέσαι καὶ ἐνδείξασθαι ἅμα ἀδελφικὴν φροντίδα καὶ μέριμναν περὶ τοῦ νομίμου Ἀρχηγοῦ τῆς Πολωνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Μακαριωτάτου Μητροπολίτου κυρίου Διονυσίου, ὁσίως καὶ θεοφιλῶς ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ποιμάναντος τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ τὸ ποίμνιον καὶ πιστῶς καὶ εὐόρκως ἐπιτελέσαντος τὴν ἱερὰν αὐτοῦ διακονίαν. Οὕτω ποιοῦσα ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης πολύτιμον παρέξει τῇ Ἁγίᾳ Ὀρθοδοξίᾳ ὑπηρεσίαν, συντελοῦσα εἰς ἀποκατάστασιν καὶ κράτυνσιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἑνότητος ἐν τῷ σώματι τῆς Ἁγίας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ταῦτα ἐν ἀγάπῃ ἀδελφικῇ εἰς ἀπάντησιν ἐπιστέλλοντες, θερμὴν ποιούμεθα εὐχὴν ὑπὲρ τῆς Ἁγιωτάτης Ὀρθοδόξου Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας καὶ δαψίλειαν ἀγαθῶν τῇ Ὑμετέρᾳ Μακαριότητι παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐξαιτούμενοι, ἀπονέμομεν Αὐτῇ καὶ αὖθις τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν καὶ διατελοῦμεν.

Ἐν τῇ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου, τῇ 19ῃ Μαΐου 1950.

Ὅλως πρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς
(Ὑπ.) † Ὁ Κύπρου **Μακάριος**

Ο ΚΥΠΡΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΣ

Καταναλωθεὶς ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Ἁγιωτάτης Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Κύπρου, ἐν γήρᾳ πίονι ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 28ῃ Ἰουνίου περὶ ὥραν 7,55 π.μ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος.

Ἡ ἀναγγελία τοῦ θανάτου τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου προὐξένησεν βαθεῖαν θλῖψιν μεταξὺ τοῦ ἐν Κύπρῳ Ὀρθοδόξου πληρώματος.

Ἡ κηδεία τοῦ ἐκλιπόντος Πρωθιεράρχου ἐγένετο τῇ ἑπομένῃ 29ῃ Ἰουνίου ἐν τῷ ἐν Λευκωσίᾳ Μητροπολιτικῷ Ναῷ, ἐν μέσῳ παγκοίνου πένθους. Ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιτίου κ. Μακάριος, ὅστις ἐξῆρε τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Ὁλόκληρος ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κύπρου διακονία του ὑπῆρξε γόνιμος καὶ φωτεινή. Ἀξιόζηλον δρᾶσιν ἀνέπτυξεν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Κυρηνείας εἰς ἣν ἐξελέγη ἐν ἔτει 1917. Ἡ ἀφοσίωσίς του εἰς τὸ ποιμαντορικόν του ἔργον, ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ προσήνειά του εἶχον προκαλέσῃ τὸν σεβασμὸν παντὸς τοῦ ποιμνίου του. Ὅτε ἐν ἔτει 1947 διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Λεοντίου ἐκενώθη ὁ Ἀρχιεπισκοπικὸς Θρόνος Κύπρου κλῆρος καὶ λαὸς ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν σεβάσμιον πρεσβύτην, τὸν Μητρ. Κυρηνείας Μακάριον, ὅστις διὰ τῆς ἀρετῆς, τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ἐξαιρετικῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν εἶχεν ἐπιβληθῇ εἰς τὰς συνειδήσεις πάντων.

Ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ, εἰργάσθη διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Μετὰ ζήλου καὶ ἐνδιαφέροντος παρηκολούθει τὸ ἔργον τῆς ἐν ᾗ ἐτάχθη Ἐκκλησίας, μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἀπώλεσεν ἕνα ἄξιον καὶ ἱκανὸν ποιμένα, ὅστις τοσοῦτον ἐμόχθησεν ὑπὲρ αὐτῆς.

Κατὰ τὰς ἰσχυούσας διατάξεις Τοποτηρητὴς τοῦ χηρεύσαντος Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου Κύπρου διωρίσθη ὁ σεβ. Μητρ. Πάφου Κλεόπας, ὅστις τηλεγραφικῶς ἀνήγγειλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐξ ἀνακοινώσεως τῆς Α. Θ. Πανα-

γιότητος, ἔλαβε γνῶσιν τῆς πρὸς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἐκλιπόντος Πρωθιεράρχου καὶ ἐδεήθη ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς μακαρίας αὐτοῦ ψυχῆς ἐν σκηναῖς δικαίων.

Κατωτέρω καταχωρίζονται τὰ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου ἀνταλλαγέντα τηλεγραφήματα.

Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν.

Λευκωσία 28. 6. 1950. Φανάριον.

Ἐν θλίψει βαθυτάτῃ ἀγγέλλομεν τελευτὴν μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου ἐπισυμβᾶσαν σήμερον, ὥραν 7,55 π.μ.

Πάφου **Κλεόπας**, Τοποτηρητής.

Μητροπολίτην Πάφου Κλεόπαν, Τοποτηρητήν.

Λευκωσίαν.

Θλίψει βαθυτάτῃ πληροφορηθέντες τελευτὴν ἀοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Μακαρίου, ἐκφράζομεν συλλυπητήρια Μ. Ἐκκλησίας, εὐχόμενοι Κύριος ἀναπαύσαι μακαρίαν αὐτοῦ ψυχήν.

29. 6. 1950. Πατριάρχης **Ἀθηναγόρας.**

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

ΜΗΝΟΣ ΙΟΥΝΙΟΥ.

Πατριαρχικαὶ Χοροστασίαι.

— Ἡ Α. Θ. Παναγιότης κατὰ τὸν παρόντα μῆνα Ἰούνιον ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ καθ' ὅλους τοὺς Ἑσπερινοὺς τῶν Σαββάτων καὶ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τὴν θείαν Λειτουργίαν τῆς ἑορτῆς τῶν Κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου (29 τ. μ.).

— Ὡσαύτως ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν, εὐλαβεῖ προσκλήσει τῶν οἰκείων ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτροπῶν, ἐν τοῖς κάτωθι Ἱ. Ναοῖς τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς:

Τῇ 1ῃ τ. μ., κατὰ τὸν Ἑσπερινόν, καὶ τῇ 25ῃ τ. μ., κατὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν, ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Τόπ - Καποῦ.

Τῇ 4ῃ τ. μ., κατὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν, ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῶν Ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Ὑψωμαθείων.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Μ. Ρεύματος, κατὰ τὸν Ἑσπερινόν, εὐλογήσασα τὸ ἔργον τῆς αὐτόθι Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Κυριῶν, κηρύξασα ἅμα καὶ τὸν θεῖον λόγον.

Τῇ 11ῃ τ. μ. ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Σταυροδρομίου, κατὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐν τῷ ἐν Διπλοκιονίῳ Ἱ. Ναῷ τῆς Παναγίας, κατὰ τὸν Ἑσπερινόν, ἐπευλογήσασα τὸ ἔργον τῆς αὐτόθι λειτουργούσης Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Κυριῶν.

Τῇ 18ῃ τ. μ. ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγίου Δημητρίου Κουρτουλούς, κατὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν.

Εἰς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, προσελθοῦσαν μετὰ τῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς καὶ χοροστατήσασαν εἰς τοὺς ὡς ἄνω Ἱ. Ναοὺς τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐπεφυλάχθη θερμὴ ὑποδοχὴ καὶ ἅπαξ ἔτι διετρανώθησαν πρὸς τὸ σεπτὸν πρόσωπον Αὐτῆς αἰσθήματα βαθυτάτης εὐλαβείας καὶ ἀφοσιώσεως ἀπὸ μέρους τῶν Ἀρχιερατικῶς καὶ Ἱερατικῶς Προϊσταμένων, τῶν ἐκπροσώπων τῶν οἰκείων Ἐπιτροπῶν, τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων τῶν Σωματείων κοινῆς ὠφελείας καὶ τοῦ πλήθους τῶν πιστῶν.

Περὶ δὲ τοῦ συντελουμένου ἐν ἑκάστῃ τῶν ἀνωτέρω Κοινοτήτων ἀνορθωτικοῦ ἔργου θερμὸν ἐξεδηλώθη τὸ Πατριαρχικὸν ἐνδιαφέρον.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης εἰς Πρίγκηπον.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ἐν συνοδείᾳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χαλκηδόνος κ. Θωμᾶ καὶ τῆς ἰδιαιτέρας Αὐτῆς ἀκολουθίας, μετέβη τὸ

ἀπόγευμα τῆς 5ης τ. μ. εἰς Πρίγκηπον, πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἄγοντος τὰ ὀνομαστήρια αὐτοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πριγκηποννήσων κ. Δωροθέου.

Ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας τῆς νήσου τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἀνέμενον ὁ ἱερὸς Κλῆρος τῆς Κοινότητος, οἱ Ἡγούμενοι τῶν αὐτόθι ἱερῶν Μονῶν, ἀντιπροσωπεῖαι τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς, τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Κυριῶν καὶ τοῦ Μορφωτικοῦ Συνδέσμου, ὡς καὶ πλῆθος λαοῦ. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, μετὰ τῆς συνοδείας Αὐτῆς, κατηυθύνθη πεζῇ εἰς τὸν οὐ μακρὰν τῆς ἀποβάθρας κείμενον ἱ. Ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἔνθα προσεκύνησε καὶ ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ Θρόνου ηὐλόγησε τὰ συρρεύσαντα πλήθη τῶν Χριστιανῶν. Μετὰ ταῦτα ἐποχουμένη ἁμάξης μετέβη εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν, ἔνθα ἐδεξιώθη Αὐτὴν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πριγκηποννήσων.

Ἐκεῖθεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης καὶ αὖθις ἐφ' ἁμάξης μετέβη, ἐν συνοδείᾳ πάντοτε τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χαλκηδόνος, τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου καὶ τῆς ἀκολουθίας Αὐτῆς, εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ μετὰ μικρὰν ἐν αὐτῇ ἀνάπαυλαν ἐπεσκέφθη τὸ παρακείμενον Ὀρφανοτροφεῖον, γενομένη δεκτὴ μετὰ θερμῶν ἐκδηλώσεων σεβασμοῦ ὑπὸ τῆς Ἐφορίας, τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν τροφίμων αὐτοῦ.

Πατριαρχικαὶ προσρήσεις καὶ εὐχαί.

Ὁ Πανοσ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων κομίζων τὰς Πατριαρχικὰς προσρήσεις καὶ εὐχάς, ἐπεσκέφθη:

— Τῇ 17ῃ τ. μ., ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ τῆς Σουηδίας, τὸν ἐνταῦθα Σουηδὸν Γενικὸν Πρόξενον.

— Τῇ 24ῃ τ. μ. τὸ Ἰωακείμειον Παρθεναγωγεῖον, παραστὰς εἰς τὴν ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ σχολικοῦ ἔτους γενομένην τελετήν.

— Τῇ 29ῃ τ. μ. τὸ ἐνταῦθα Βασιλικὸν Γενικὸν Προξενεῖον τῆς Ἑλλάδος καὶ παρέστη εἰς τὴν ἐν τῷ Ναϊδρίῳ αὐτοῦ ψαλεῖσαν δοξολογίαν ἐπὶ τοῖς ὀνομαστηρίοις τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως Παύλου.

Συγκέντρωσις τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου.

Κατόπιν προσκλήσεως τῆς Μ. Πρωτοσυγκελλίας προσῆλθεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῇ 27ῃ τ. μ. ὁ ἱερὸς Κλῆρος τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς. Εἰς τὴν συγκέντρωσιν ταύτην προσῆλθεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης καὶ ὡμίλησε διὰ μακρῶν πρὸς τοὺς κληρικοὺς περὶ τοῦ προγράμματος ὅπερ δέον ν' ἀκολουθήσωσι κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον, ὡς καὶ περὶ ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς.

Ἐπισκέψεις.

Κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον τὴν Α. Θ. Παναγιότητα ἐπεσκέφθησαν:

— Τῇ 2ᾳ ὁ Γ. Συμεωνίδης, ἐκ τῶν μελῶν τῆς γραμματείας τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν, μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ἡ κ. Stevens Has, ἐξ Ἀμερικῆς. Ὁ κ. Γ. Ζήσης, διδάσκαλος.

— Τῇ 3ῃ ὁ ἱ. Κλῆρος, ἡ Κεντρικὴ Ἐφορία καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ Ἐπιτροπαὶ τῆς Κοινότητος Σταυροδρομίου ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἀρχιερατικῶς Προϊσταμένου τῆς Κοινότητος, Σεβ. Μητροπολίτου Ελ-

ρηνουπόλεως κ. Κωνσταντίνου. Ὁ κ. Γ. Παυλίδης, δικηγόρος.

— Τῇ 5ῃ ὁ κ. Ν. Κουτούλας, πρόεδρος τῆς Κοινότητος Στένης.

— Τῇ 6ῃ ὁ κ. Π. Σαγρέδος. Ἡ ἐξ Ἀμερικῆς δνὶς Ἔ. Κόλιτς.

— Τῇ 8ῃ ὁ Ν. Ἡλιάσκος. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ Ἐπιτροπαὶ τῶν Κοινοτήτων Θεραπείων, Μακροχωρίου καὶ Γενῆ-Μαχαλέ, τῆς ἐπαρχίας Δέρκων.

— Τῇ 10ῃ ὁ κ. Θ. Νάτσινας. Ἡ δνὶς Ἰ. Παπανικολάου, δημοσιογράφος ἐξ Ἑλλάδος, μετὰ τῆς κ. Φ. Παπαδοπούλου.

— Τῇ 14ῃ οἱ ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντες καθηγηταὶ καὶ φοιτήτριαι τῆς Ζαριφείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἀλεξανδρουπόλεως. Ὁ κ. Δ. Τζαβούρης. Ὁ κ. καὶ ἡ κ. Γ. Χρηστίδου.

— Τῇ 16ῃ ἡ κ. **Nihat Reşat Belger**, σύζυγος τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Ὑγιεινῆς. Ἡ ἐξ Ἀμερικῆς κ. Σ. Θεοδώρου. Τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Συνδέσμου Ἀποφοίτων Ζωγραφείου.

— Τῇ 17ῃ ὁ κ. Μ. Μελᾶς, διευθυντὴς ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ ἐνταῦθα Ἕλληνος Γ. Προξένου κ. Γ. Χριστοπούλου.

— Τῇ 18ῃ ὁ Ἱερατικῶς Προϊστάμενος καὶ τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Μορφωτικοῦ Συλλόγου Μεγάλου Ρεύματος. Ὁ ἐκ Βοστώνης κ. **P. Collins** μετὰ τοῦ κ. καὶ τῆς κ. Χ. Νικολαΐδου.

— Τῇ 19ῃ ὁ Ἄρχων Μυρεψὸς κ. Β. Αἰμιλιάδης. Ὁ ἐξ Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀμερικῆς κ. Ν. Πριόβολος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ.

— Τῇ 21ῃ ὁ Ἱερατικὸς Προϊστάμενος καὶ ἡ Ἐφοροεπιτροπὴ τῆς Κοινότητος Κοντοσκαλίου. Ὁ Ἱερατικῶς Προϊστάμενος τῆς Κοινότητος Εὐαγγελιστρίας προπόδων Ταταούλων, Ἀρχιμ. Νικ. Κουτρουμπῆς. Ὁ κ. Ἄ. Δεληγιώργης ἐκ Μασσαλίας.

— Τῇ 23ῃ ὁ παρεπιδημῶν ἐνταῦθα Ἱερατικῶς Προϊστάμενος τῆς Κοινότητος Ἁγίου Φραγκίσκου, Ἀρχιμ. κ. Π. Φινφίνης. Ὁ Ἱερατικῶς Προϊστάμενος καὶ ἡ Ἐφοροεπιτροπὴ τῆς Κοινότητος Φερίκιοϊ. Ὁ κ. Ἀ. Ἰατρόπουλος, γυμνασιάρχης τοῦ Ἰωακειμείου Παρθεναγωγείου.

— Τῇ 24ῃ ὁ Ἄρχων Μ. Χαρτοφύλαξ κ. Ἀχ. Μόσχος, Βουλευτὴς Σταμπούλ. Ὁ Ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου κ. Ἰ. Παναγιωτίδης, καθηγητής. Οἱ ἐφετεινοὶ Ὁμογενεῖς ἀπόφοιτοι τῆς Ροβερτείου Σχολῆς καὶ τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου θηλέων.

— Τῇ 26ῃ ὁ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Λ. Καυταντζόγλου ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας. Ὁ κ. Γ. Καψαμπέλλης, νέος ἐνταῦθα Ἕλλην Πρόξενος. Ὁ κ. Τ. Φούφας. Τὰ μέλη τοῦ ὀπερεττικοῦ θιάσου Παρασκευᾶ Οἰκονόμου. Οἱ πρόεδροι τῶν Μορφωτικῶν Συνδέσμων τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς.

— Τῇ 30ῇ ὁ αἰδεσ. κ. **P. Olander** τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανικῆς παροικίας. Ὁ **H. McMullen**, διευθυντὴς τῆς ἐν Βηρυττῷ Προτεσταντικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ὁ κ. Ἀλκ. Γκεντζουστάογλου, πρόεδρος τῆς Κοινότητος τῆς νήσου Πρώτης.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΟΣ ΙΟΥΝΙΟΥ.

Τουρκική Κυβέρνησις.

Οἱ Ἐξοχώτατοι κ. κ. Τζελὰλ Μπαγιάρ, Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, Ρεφὴκ Κοραλτάν, Πρόεδρος τῆς Μ. Ἐθνοσυνελεύσεως, Ἀδνὰν Μεντερές, Πρωθυπουργός, καὶ Ρουκνεττὶν Νασουχίογλου, Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, δι' ἀπαντητικῶν τηλεγραφημάτων ἐξέφρασαν τὰς εὐχαριστίας αὐτῶν διὰ τὰ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ αὐτῶν ἀπευθυνθέντα συγχαρητήρια τοῦ Πατριαρχείου.

Ἱερὰ Μητρόπολις Ρόδου.

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου κ. Ἀπόστολος, Γενικὸς Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος, ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον Καστελλόριζον, δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ ὑπέβαλε πληροφορίας περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τῆς νήσου καὶ τῶν καταβαλλομένων προσπαθειῶν ὑπό τε τῶν νησιωτῶν καὶ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Καστελλοριζίων πρὸς βελτίωσιν τῆς αὐτόθι καταστάσεως.

Ἀποφάσει Συνοδικῇ, διὰ σεπτῶν Πατριαρχικῶν Γραμμάτων, ἐξεφράσθη ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας τῷ τε Πρωτοσυγκέλλῳ κ. Ἀποστόλῳ καὶ τοῖς εὐσεβέσι τῆς νήσου χριστιανοῖς διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν αὐτῶν πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν.

— Ἡ αὐτοῦ Πανοσιολογιότης δι' ἐκθέσεως αὐτῆς ὑπέβαλεν ὅτι διὰ συνδρομῶν τῶν κατοίκων τῆς νήσου Ρόδου ἀνεκαινίσθη ὁ ἱ. Ναὸς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τῆς ἱ. Μονῆς Ἀρταμίτου Ρόδου καὶ ἐξητήσατο, ὅπως ἐκφρασθῇ αὐτοῖς ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἐξεφράσθη τοῖς ἐν Ρόδῳ χριστιανοῖς ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν εὐλαβῆ διάθεσιν καὶ τὸ συντελεσθὲν ἔργον τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ὡς ἄνω ἱεροῦ Ναοῦ.

Ἅγιον Ὄρος.

Αἰτήσει τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πηλουσίου κυρίου Παρθενίου, παρεσχέθη αὐτῷ ἡ ἄδεια ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸ Ἅγιον Ὄρος.

Χειροτονία Ἱερέως.

Ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς Πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ Διακόνου Μάρκου Λίππα, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου τῇ Κυριακῇ, 4η Ἰουλίου, ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Γαλατᾶ.

Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἀναγνωσθείσης καὶ αὖθις συνοδικῶς τῆς ἐν καιρῷ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων καὶ Πανορθοδόξων Συνόδων Ἐπιτροπῆς ὑποβληθείσης περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐφεξῆς συμμετοχῆς ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ Π. Σ. τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκθέσεως, ἐνεκρίθησαν κατ' ἀρχὴν πᾶσαι αἱ εἰσηγήσεις τῆς Ἐπιτροπῆς, ὡρίσθη δ' ὅπως γένηται ἐπ' αὐτῶν σχετικὴ μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἐπικοινωνία καὶ συνεννόησις.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Τῇ 2α Ἰουνίου ἀφίχθη ἐξ Ἀθηνῶν ἀεροπορικῶς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης κ. Εὐγένιος, ἵνα τελέσῃ τὸ Μ. Μήνυμα καὶ τὴν Εὐχαριστίαν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ.

Ἐν τῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς 8ης Ἰουνίου ἐγένετο τὸ Μ. Μήνυμα καὶ ἡ Εὐχαριστία τῆς Α. Σεβασμιότητος. Πρὸς αὐτήν, παραστᾶσαν ἐν Συνόδῳ, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἀνήγγειλε τὴν ἐκλογὴν αὐτῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Κρήτης, ἐξῆρε τὴν θέσιν ἣν κατέχει μεταξὺ τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἡ Ἀποστολικὴ Μητρόπολις Κρήτης, ἐτόνισεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐν ἐκτιμήσει τῶν πολλῶν αὐτῆς προσόντων καὶ τῆς εὐόρκου ἄχρι τοῦδε διακονίας ἐξελέξατο αὐτὴν εἰς τὸν διὰ τῆς πρὸς Κύριον ἐκδημίας τοῦ ἀοιδίμου Μητρ. Βασιλείου χηρεύοντα Μητροπολιτικὸν Θρόνον Κρήτης, ἐν πεποιθήσει ὅτι θέλει φανῇ ἀντάξιος τῶν προσδοκιῶν αὐτῆς καὶ ηὐχήθη αὐτῷ τὴν ἐξ ὕψους ἐνίσχυσιν ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν νέων αὐτοῦ καθηκόντων.

Ἀπαντῶσα ἡ Α. Σεβασμιότης ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ αὐτῆς εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Θρόνον τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Κρήτης, ἐμνήσθη εὐγνωμόνως τῆς ἐν τῇ Τροφῷ Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης μαθητείας, ἐν ᾗ ἐγαλουχήθη τὰ ἱερὰ τῆς εὐσεβείας γράμματα, ἀνωμολόγησε τὰς μεγάλας εὐθύνας ἃς ἐπωμίζεται καὶ τὰ πολλαπλᾶ προβλήματα ἅτινα ἀπασχολοῦν τὴν Ἐκκλησίαν Κρήτης, ὑπεσχέθη ὅτι θέλει καταβάλῃ πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ἵνα φανῇ ἀντάξιος τῶν προσδοκιῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξῃτήσατο τὰς εὐχὰς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ ἐν Κρήτῃ εὐσεβὲς πλήρωμα.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνεδρίας ἐπηκολούθησεν ἡ νενομισμένη ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἱεροτελεστία.

Κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου, 9ης Ἰουνίου, γενομένης Πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς χοροστασίας συνεχοροστάτησε, κατὰ τὴν τάξιν, καὶ ἡ Α. Σεβασμιότης.

Ὡσαύτως, τῇ Κυριακῇ, 10η Ἰουνίου, ἡ Α. Σεβασμιότης ἐλειτούργησεν ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, κηρύξασα καὶ τὸν θεῖον λόγον, τῇ δὲ Κυριακῇ 19η Ἰουνίου, ἐλειτούργησεν ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγίας Τριάδος Πέραν.

Ἡ Α. Σεβασμιότης, τῇ 9η Ἰουνίου, ἐπεσκέφθη ἐν συνοδείᾳ τοῦ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου κ. Μελίτωνος τὸν Ἐξοχώτατον Νομάρχην καὶ Δήμαρχον Σταμποὺλ Δρ. Fahrettin Kerim.

Τῇ 20η Ἰουνίου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν ἀεροπορικῶς, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου, ὅστις ὡρίσθη ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἵνα ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν τελετὴν τῆς διαβεβαιώσεως καὶ τὴν ἐνθρόνισιν τῆς Α. Σεβασμιότητος.

Κατά τε τὴν ἔλευσιν καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῆς, τὴν Α. Σεβασμιότητα ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὑπεδέχθη καὶ κατευώδωσεν ὁ Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μελίτων.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήτης κ. Εὐγένιος, κατὰ κόσμον Εὐάγγελος

Ψαλιδάκης, ἐγεννήθη ἐν Βουλισμένη Μεραμβέλλου τῇ 11η Σεπτεμβρίου 1912. Ἐκδιδαχθεὶς τὰ πρῶτα γράμματα ἐν Νεαπόλει, προσῆλθεν εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης ὡς ὑπότροφος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἐπανωσήφη. Τῇ 25η Μαρτίου 1935 ἐχειροτονήθη διάκονος ἐν τῇ Σχολῇ. Ἀποφοιτήσας αὐτῆς τῷ 1936 μετέβη εἰς Κρήτην καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῶν Θρησκευτικῶν ἐν τῷ Παλλαδίῳ Λυκείῳ Ἡρακλείου, χειροτονηθεὶς τῇ 11η Νοεμβρίου εἰς πρεσβύτερον καὶ διορισθεὶς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος. Τῷ 1941 διωρίσθη πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κρήτης. Πολλὰς ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τὸ εὐσεβὲς ποίμνιον κατὰ τὴν κατοχήν, πρωτοστατῶν εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῶν πεινώντων καὶ τῶν δυστυχούντων. Τῷ 1946 εἰς ἐπιβράβευσιν τῆς δοκίμου αὐτοῦ ὑπηρεσίας ἡ Ἐκκλησία ἐξέλεξεν αὐτὸν Ἐπίσκοπον Ἀρκαδίας.

Τὴν Α. Σεβασμιότητα διακρίνει βαθεῖα εὐσέβεια, ἁγνὸς ἐνθουσιασμὸς καὶ θερμὴ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀγάπη, προσόντα τὰ ὁποῖα παρέχουσιν ἀσφαλῆ ἐχέγγυα ἐν τῷ νέῳ καὶ πολυευθύνῳ αὐτῆς ποιμαντορικῷ ἔργῳ.

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale

İmtiyaz sahibi ve Umum neşriyat Müdürü : ADALAR MİTROPOLİTİ DOROTEOS YEORGİADİS

Mahal İdare: Büyükada, Kanarya sok., No. 16, İstanbul.

Basıldığı yer ve tarih : Çituri Biraderler, 27 Temmuz 1950.